

van
Otterplaat
tot Groenveldsweid

Een uitgave van de Stichting Langedijker Verleden

22e Jaargang - Oktober 2016

'De Otterplaat'

Het blad 'De Otterplaat' is een uitgave van de Stichting Langedijker Verleden. Het verschijnt eenmaal per jaar en is gratis voor donateurs van de Stichting. De donatie is minimaal € 12,50 per jaar, losse nummers kosten € 8,50.

De Stichting Langedijker Verleden werd opgericht op 20 februari 1987 als opvolger van de Stichting i.o. Verborgten Verleden Langedijk, welke al bestond sinds 14 september 1984. De stichting staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Alkmaar onder nummer 41239871.

Bankrekeningnummer:
Rabobank Alkmaar e.o.: NL39 RABO 0346 6261 37

Website: www.langedijkerverleden.nl
E-mail: info@langedijkerverleden.nl

Het bestuur van de Stichting Langedijker Verleden bestaat uit:

Hans de Graaf (voorzitter)
Kroonstraat 1, 1724 RL Oudkarspel, tel. 06-42657846
e-mailadres: hdegraaf1@ziggo.nl

Dick Zuiderbaan (secretaris)
Hondsdrif 4, 1724 TE Oudkarspel, tel. 0226-313722

Tanja Kuiper (penningmeester)
W. de Zwijgerstraat 6, 1723 KG Noord-Scharwoude,
tel. 0226-315422

Arie Kaan (bestuurslid)
Haesackerlaan 73, 1851 ML Heiloo, tel. 06-25405385

Jan Marsman jr. (bestuurslid)
Molenkade 13, 1723 MK Noord-Scharwoude, tel. 0226-315844

Piet van Kleef (bestuurslid en webmaster)
Laanweg 1B, 1724 NJ Oudkarspel, tel. 0226-314802

Jaap Plakman (bestuurslid en webmaster)
Laanweg 18, 1724 NJ Oudkarspel, tel. 0226-341047

Ida Tauber-de Waard (bestuurslid)
Dorpsstraat 866, 1724 NV Oudkarspel, tel. 0226-318039

Frans Tromp (bestuurslid)
Kikkerbeet 13, 1724 XS Oudkarspel, tel. 0226-320319

Ereleden:

In 1999 Jan Ijff (1917-2007)
In 2001 Jaap de Groot (1924-2003)
In 2006 Jan Wijn (1926-2016)

De redactie van 'De Otterplaat' bestaat uit:
Arie Kaan, Dick Zuiderbaan, Jan Marsman jr. en
Hans de Graaf.

Redactieadres: Hondsdrif 4, 1724 TE Oudkarspel
e-mailadres redactie: ariekaan@hotmail.com

ISSN 1388-6215

Copyright: Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de auteur of de redactie en met vermelding van naam van de auteur en naam van het blad.

Druk: Drukkerij Gerja te Waarland.

Inhoudsopgave:

blz

Overpeinzingen bij de voorplaat	2
Voorwoord	3
Voorzitter	
Seizoen 2016	4
Dick Zuiderbaan	
Reacties op het vorige nummer	7
Redactie	
In memoriam Jan Wijn	8
Redactie	
Groot voetbaltalent Aad Leek jong verongelukt	9
Arie Kaan	
Dorpsnamen van de Langedijk	14
Henk Komen	
Het aanzien van een kasteel in Oudkarspel	18
John van Lunsen	
Sluiswachter Simon Volkers	22
Robert Volkers	
Het nieuws van 100 jaar geleden	26
Redactie	
Onbekende namen foto ijsfeest 1917	33
Redactie	
Uit de schoenendoos van mijn ouders . . .	35
Rens Valkonet	
Rechtszaak gemeente tegen Heer van Zuid-Scharwoude	39
Arie Kaan	

Overpeinzingen bij de voorplaat

Zo rond het jaar 1900 reisde de Alkmaarse fotograaf C. v.d. Aa meermaals naar Langedijk om foto's te maken voor de productie van ansichtkaarten. Ook de foto op de voorplaat is gemaakt door Van der Aa. Of hij in dit geval ook op pad was om foto's te maken voor een ansichtkaart is niet bekend, mogelijk had hij opdracht gekregen van C. Trompetter om hem en zijn bedrijf te fotograferen.

Zoals vaker bij dergelijke oude foto's is ook deze foto gemaakt in de winterperiode. Voor de toenmalige beperkte fotoapparatuur was het winterlicht bij onbewolkte hemel de beste mogelijkheid om goede foto's te maken. Ook aan de bomen zonder blad is te zien dat het herfst of winter is en natuurlijk ook aan de dikke jassen die sommigen aan hebben. Het onderwerp van de foto spiegelt heel mooi in het water, dus zal het een windstille dag zijn geweest.

Op deze foto zien we de loswal van de groentehandel van Cornelis Trompetter. De stolp was een van de opslagplaatsen van zijn onderneming, hij bezat meerdere van dergelijke opslagplaatsen in de regio. Deze stolp stond ongeveer op de plaats waar nu de huizen Dorpsstraat 662 t/m 668 staan, aan de noordoostelijke kant van de vroegere Mosselenbrug.

Uiterst links op de foto staat een man in betere kleding dan de rest en hij heeft een dikke sigaar in zijn hand, zou dit Cornelis Trompetter zijn? En is het jongetje dat links van hem staat zijn zoon en latere opvolger Joseph Trompetter?

Achter het huis links hangt de was aan de lijn, dus het is kennelijk maandag.

Onder de luifel poseren meerdere mannen in werkkleding, dit zullen waarschijnlijk arbeiders van Trompetter zijn. In de schuitjes staan en zitten waarschijnlijk tuinders die hun producten bij

Trompetter komen afleveren. In de schuit links staan zakken met waarschijnlijk uien of aardappelen. En zulke zakken met uien of aardappelen zien we ook onder de luifel achter de arbeiders. Rechts op de foto brengt een tuinder een klein partijtje rode kool. De schuit die daar dwars voor ligt is leeg, zou die al gelost zijn door de arbeiders?

In de sloot zien we koolbladeren drijven, vroeger dacht men nogal makkelijk over afval en ook niet aan het gevaar van ziektes en ratten.

De luifel is rechts tegen de koude oostenwind afgedicht met aan elkaar genaaide jute zakken.

Cornelis Trompetter was in 1861 in Harenkarspel geboren als zoon van Klaas Trompetter en Grietje Bakker. Cornelis trouwde

op 13 augustus 1885 in Noord-Scharwoude met Geertje Brugemann en zij kregen 9 kinderen. Cornelis overleed op 11 mei 1928 in Noord-Scharwoude. Zijn zoon Joseph (1897) zette de groentehandel na het overlijden van zijn vader voort.

Cornelis bezat of huurde voor zijn groentehandel eind 19e eeuw een grote loods bij de veiling bij het vroegere station Noord-Scharwoude, genaamd de Smuigelkeet. In 1898 brandde deze loods tot de grond toe af. Toen de aanvoer van groenten in 1899 aan de toenmalige veiling bij het station weer op gang kwam, bouwde Trompetter weer een grote loods voor de opslag van zijn groenten. In de periode 1900 – 1914 komen we bijna jaarlijks berichten in de kranten tegen dat hij op enig moment de 1000-ste wagon kool had verzonden. Deze gebeurtenis werd vaak op de foto vastgelegd, er zijn in ieder geval 3 van deze ansichtkaarten bekend, mogelijk zijn er hier meer van.

Ansichtkaart, uit circa 1908

Voorwoord

We zijn er trots op u weer een nieuwe Otterplaat te kunnen voorleggen. Elk jaar is het voor de redactie weer een hele krachtsinspanning, maar ook spannend of we het blad weer vol kunnen krijgen met gevarieerde en interessante artikelen. Gelukkig zijn er steeds weer leden die aanbieden over een bepaald onderwerp iets te schrijven. Dit jaar zelfs zoveel dat we niet alles konden opnemen en er een aantal artikelen moesten worden bewaard voor volgend jaar.

2016 was voor Langedijker Verleden een bijzonder jaar waarin we voor het eerst geen expositie hadden. In verband met de op stapel staande restauratie, hebben we het Regthuis totaal moeten ontruimen en is onze collectie tijdelijk elders opgeslagen. Dick Zuiderbaan heeft de hele aanloop hiertoe beschreven, van de onderhandelingen met de gemeente over de verkoop van het Regthuis tot aan de ontruiming en de noodzakelijke restauratiewerkzaamheden. Uit onderzoek van de Monumentenwacht in 2015 bleken er forse bouwkundige gebreken te zijn van een slechte fundatie tot een lekkend dak. Dit zal in het komende jaar grondig onder handen worden genomen. Het Regthuis kan er dan weer voor jaren tegen en blijft de thuishaven van onze Stichting. Dat het Regthuis leeft onder de Langedijker bevolking blijkt wel uit de hulp die vele vrijwilligers hebben toegezegd om deze klus te klaren. Ook de vele financiële bijdragen om de aankoop en restauratie mogelijk te maken overtroffen onze stoutste verwachtingen.

Ook 2017 zal een bijzonder jaar voor Langedijker Verleden worden. Afhankelijk van hoe de werkzaamheden verlopen zal het Regthuis in de loop van dat jaar weer worden geopend en kunnen we weer exposeren. We zullen u middels onze digitale nieuwsbrief van de vorderingen op de hoogte houden. Heeft u nog geen abonnement dan kunt u dat via onze website www.Langedijkerverleden.nl heel gemakkelijk regelen en krijgt u het laatste nieuws per e-mail in huis. In deze Otterplaat gaat zoals gezegd Dick Zuiderbaan in op de ontwikkelingen rondom het Regthuis. Helaas moesten we dit jaar afscheid nemen van de laatste in leven zijnde oprichter, oud-voorzitter en erelid Jan Wijn. Jan wordt in een in memoriam herdacht.

Henk Komen ging op zoek naar de oorsprong van de namen van onze dorpen en legt daarmee een boeiend stuk geschiedenis bloot. De oudere Langedijkers hebben vast nog wel herinneringen aan de legendarische LSVV-voetballer Aad Leek, die helaas op jonge leeftijd bij een bedrijfsongeluk om het leven kwam. Arie Kaan schreef een mooi portret. Wat veel mensen wellicht niet weten, is dat er in Oudkarspel ooit een indrukwekkend kasteel, ook wel 'het hof te Outkarspel' genoemd, heeft gestaan. Helaas raakte het kasteel tijdens de oorlogshandelingen in 1799 dusdanig beschadigd dat het later moest worden afgebroken. Als u het artikel van John van Lunsen heeft gelezen, weet u er alles van. Verder neemt Jan Marsman u 100 jaar mee terug aan de hand van het nieuws uit 1916.

Robert Volkers schreef een mooi artikel over zijn grootvader Simon Volkers die jarenlang sluiswachter was op de Roskamsluis. Arie Kaan schrijft over de Heer van Zuid-

Scharwoude. De gemeenteraad van Langedijk heeft vele pogingen gedaan om van de jaarlijkse betaling van het zogenaamde tiendrecht af te komen, wat uiteindelijk in een rechtszaak moest worden beslecht. Arie gaat in op de betekenis van de familie Mispelblom Beyer voor Zuid-Scharwoude en hoe de wegen zich uiteindelijk hebben gescheiden.

Elk jaar schenk ik in mijn voorwoord ook aandacht aan het herstel van een stukje cultuurhistorie, want ondanks dat er dingen verdwijnen, blijven er ook veel mooie dingen behouden.

Inspectie door de gemeente Langedijk maakte vorig jaar duidelijk dat de kademuren in de Achtergracht bij de Allemanskerk in slechte staat verkeerden en moesten worden vernieuwd. In het eerste plan zouden de kademuren vanaf de waterlijn opnieuw worden opgemetseld en zou de historische draaibrug worden gerestaureerd. De eraanstaande liggende karakteristieke loopbrug zou verdwijnen. Hiertegen kwam het Dorpsplatform Oudkarspel met succes in het geweer. Dankzij de financiële toezeggingen van een aantal particulieren en het kerkbestuur ging de gemeente overstag en wordt ook de loopbrug weer in ere hersteld. Een prachtig resultaat en een groot compliment aan allen die zich hiervoor hebben ingespannen. De werkzaamheden zullen op het moment van het ter perse gaan van de Otterplaat vrijwel zijn afgerond.

De werkzaamheden in volle gang

Overzicht van de bouwplaats

Seizoen 2016

Lange weg tot aankoop Regthuis en werkzaamheden in 2016

2014

Op 2 oktober 2014 werd Stichting Langedijker Verleden voor het eerst geconfronteerd met het nieuwe accommodatiebeleid van de gemeente Langedijk. In een persoonlijk gesprek met de gemeente werd duidelijk gemaakt dat in het kader van het nieuwe accommodatiebeleid de gemeente het Regthuis wilde afstoten.

Door de gemeente werden de volgende twee opties aangeboden:

- 1 De gemeente stoot het Regthuis af en verkoopt het aan Stichting Langedijker Verleden op basis van een belaste marktconforme situatie*.
- 2 De gemeente stoot het Regthuis af en verkoopt het in de markt en biedt Stichting Langedijker Verleden een alternatieve huisvesting aan.

** De marktconforme situatie betekent dat het pand in gebruik is bij een (maatschappelijk) huurder.*

Bij de verkoop wordt eerst een taxatierapport gemaakt. Dit taxatierapport is dan de basis voor de verkoopprijs. Waarbij opgemerkt dat bij optie 1 een lagere prijs in rekening wordt gebracht in verband met het gebruik door een maatschappelijk huurder.

Bovenstaande mededeling was wel even slikken voor Langedijker Verleden. Het Regthuis is een prima locatie waar we al vele jaren tot volle tevredenheid gehuisvest zijn. Cultuur en historie komen in dit gebouw naadloos bij elkaar. Waar zouden we elders huisvesting kunnen vinden? Het liefst blijven we in het Regthuis.

Stichting Langedijker Verleden is sinds april 1989 in het Regthuis gehuisvest

2015

Op 15 januari 2015 kreeg Langedijker Verleden een brief van de gemeente waarin werd meegedeeld dat de huurovereenkomst van het Regthuis en Stichting Langedijker Verleden per 31 december 2015 werd opgezegd. Wel mochten we nog het hele jaar gebruik maken van het Regthuis.

Op 9 maart 2015 heeft de Monumentenwacht Noord-Holland het Regthuis geïnspecteerd en op 16 maart kreeg Langedijker Verleden het inspectierapport, waarin nogal wat gebreken naar voren kwamen. Bouwadviesbureau Ed Kueter heeft naar aanleiding van dit rapport een begroting gemaakt van de noodzakelijke reparatiekosten en kwam uit op een bedrag van € 103.432,-.

Op 25 maart 2015 heeft Peter Broekman OGé Makelaar uit Alkmaar het Regthuis getaxeerd. Naar aanleiding van zijn bevindingen en het inspectierapport van de Monumentenwacht is een taxatierapport gemaakt.

Op 8 juni 2015 heeft Dick Zuiderbaan een gesprek met de gemeente gehad over de aankoopprijs en de noodzakelijke reparatiekosten van het Regthuis. Langedijker Verleden kon het kopen voor € 127.200,- waarbij wij zelf de eerste noodzakelijke reparatiekosten (op € 30.000,- begroot door de gemeente) moesten betalen.

Op 14 september 2015 hebben Han Kuiper (adviseur) en Dick Zuiderbaan een tweede gesprek met de gemeente gehad over de verkoopprijs. Langedijker Verleden kwam met een bod van € 105.000,-. Dit werd niet geaccepteerd. De gemeente bleef bij het aanbod van € 127.200,-.

Op 1 oktober 2015 is een extra donateursavond georganiseerd waar de ontstane situatie ten aanzien van het Regthuis werd voorgelegd. De vraag aan de donateurs was: moeten we doorgaan met de onderhandelingen om het Regthuis te kopen of moeten we ermee stoppen? Door de vele positieve reacties die wij tijdens deze avond hebben gekregen, heeft het bestuur besloten om nogmaals de mogelijkheden tot aankoop van het Regthuis door Langedijker Verleden te onderzoeken.

Mede naar aanleiding van deze donateursavond heeft Stichting Hart van Oudkarspel aangeboden om de mogelijkheden te onderzoeken om het Regthuis, inclusief de exploitatie, onder te brengen in Stichting Hart van Oudkarspel.

Op 12 oktober 2015 heeft Langedijker Verleden dit met Anne Oostenveld, voorzitter van Stichting Hart van Oudkarspel, besproken. Hart van Oudkarspel wil de verantwoordelijkheid op zich nemen voor het behoud en voortbestaan van het Regthuis, haar museum en de werkzaamheden van Langedijker Verleden. Hart van Oudkarspel koopt via Langedijker Verleden het Regthuis van de gemeente Langedijk en zij gaat het verbouwen, beheren en exploiteren. Ze heeft met Het Behouden Huis bewezen dat zij met al haar vrijwilligers tot grote daden in staat is en dat zij het Regthuis exploitabel kunnen maken. Voor Langedijker Verleden zou dit een ideale oplossing zijn.

Het Regthuis (boven) en Het Behouden Huis (onder) worden beheerd door Stichting Hart van Oudkarspel

Op 28 oktober 2015 hebben Han Kuiper, Anne Oostenveld en Dick Zuiderbaan in een gesprek met de gemeente aangegeven dat Langedijker Verleden een samenwerking wil aangaan met Hart van Oudkarspel. Hart van Oudkarspel wil het Regthuis overnemen met al haar lasten en plichten voor een bedrag van € 50.000,-. Dit bod van € 50.000,- was voor de gemeente niet bespreekbaar. Tevens werd in dit gesprek het taxatierapport van Broekman besproken. Na een discussie over de huurwaarde kwam de gemeente met een uiterste verkoopprijs van € 113.350,-. Hier konden wij niet mee akkoord gaan omdat de reparatiekosten hier nog bovenop kwamen. Afsproken werd dat beide partijen het nog eens zouden bekijken en als we er niet uitkwamen het Regthuis, nogmaals door een onafhankelijke makelaar, getaxeerd zal worden.

Op 29 oktober 2015 heeft Han Kuiper via diverse berekeningen, waarin de verschillende huurwaarden en reparatiekosten zijn verwerkt, een tegenaanbod gedaan van € 70.000,-. Dit aanbod ging de gemeente bestuderen.

Op 13 november 2015 tijdens de donateursavond heeft Langedijker Verleden dit voorstel aan de donateurs voorgelegd. De donateurs vonden het een goed plan.

Als we het Regthuis niet konden kopen, moest het voor 31 december 2015 leeg opgeleverd worden. In overleg

met Hart van Oudkarspel konden wij een groot gedeelte van onze kwetsbare spullen kwijt op de zolder van Het Behouden Huis. Voor de andere spullen zouden we nog extra ruimte moeten zien te vinden.

Op 17 december 2015 hebben Han Kuiper, Anne Oostenveld en Dick Zuiderbaan met de gemeente over ons aanbod van € 70.000,- vergaderd. Gelukkig kwamen we er dit keer met z'n allen uit. De uiteindelijke vraagprijs van de gemeente is € 85.000,-. Hier konden wij mee akkoord gaan.

Werkzaamheden in 2016

Begin januari 2016 is het concept Project- en ondernemingsplan voor het Regthuis herzien. Twee vertegenwoordigers van Stichting Langedijker Verleden (Hans de Graaf en Dick Zuiderbaan) hebben plaatsgenomen in het bestuur van Stichting Hart van Oudkarspel. Stichting Langedijker Verleden valt nu net als Het Behouden Huis onder Stichting Hart van Oudkarspel. De statuten in de akte van Stichting Langedijker Verleden zullen hierdoor worden herzien.

De schilderijen worden zorgvuldig ingepakt

Op 22 januari 2016 is er bij de 900 donateurs van Landijker Verleden een brief bezorgd met de vraag om ons financieel te ondersteunen om de € 85.000,- (kosten koper) en de naar schatting € 200.000,- reparatie- en renovatiekosten te kunnen voldoen. Tevens werd gevraagd om bij de verbouwing

te helpen als vakman, gastdame/-heer of adviseur. De reacties waren boven verwachting. De eerste donaties kwamen al heel snel binnen. Ook de aanmeldingen om te helpen als vakman enzovoort zijn boven verwachting. Binnen twee weken hadden zich al 10 vrijwilligers aangemeld.

Op 3 februari 2016 is de werkgroep 'Archief' begonnen met het ontruimen van de opbergruimtes op de expositiezolder, het archief en de trouwzaal. Alle spullen werden ingepakt en in verhuisdozen gedaan, zodat ze naar de zolder in Het Behouden Huis gebracht konden worden. De grote en zwaardere spullen mochten we bij Piet Veltman en Ben Rijkjes opslaan. Met de hulp van Siem Groot, Wjlb Ouweltjes, Ben Rijkjes, Herman Veltum, Kees Veltum, Arjan Jonker en Nico Oud werden alle spullen overgebracht.

De spullen worden overgebracht naar Het Behouden Huis

Op 30 maart 2016 werd begonnen met het verwijderen/slopen van de vitrines. Jacob Kaas en Bert Koenen hebben dit op zich genomen. De vitrines waren ouderwets met veel schroeven en spijkers in elkaar gezet dus moest er met beleid worden 'gesloopt'

De vitrines op de expositiezolder worden verwijderd

Eind april waren de vitrines verwijderd en het afval afgevoerd. Bij het verwijderen van de gipsplaten bleken de balken aan de noordzijde van het dak door vochtinslag behoorlijk aangetast te zijn. Dat was een tegenvaller.

Door het verwijderen van de gipsplaten kwamen de aangetaste balken in zicht

In april 2016 heeft bouwbedrijf Tauber een beschreven bestek gemaakt van alle benodigde werkzaamheden. Veel werkzaamheden kunnen door onze vrijwilligers gedaan worden, maar het specialistisch werk zal uitbesteed moeten worden. Denk hierbij aan het opvijzelen van de fundering en het renoveren en isoleren van het dak. Om meer inzicht te geven over bepaalde bouwkundige vraagstukken, is naast het verwijderen van de vitrines op de expositiezolder, ook de bovenste vloer van de trouwzaal verwijderd.

Nu de bovenste vloer in de trouwzaal verwijderd is, valt pas op hoe scheef de onderste vloer loopt

Op 21 juni 2016 zou de koopovereenkomst worden ondertekend. Eind mei 2016 heeft de gemeente echter de verkoopvoorwaarden gewijzigd. Bij bestudering van het gewijzigde artikel werd al snel duidelijk dat het bestuur hier niet akkoord mee kon gaan. Hierdoor is de ondertekening tot tweemaal toe uitgesteld. In de laatste week van augustus is de koopovereenkomst zodanig aangepast, dat zowel Stichting Hart van Oudkarspel als de gemeente hiermee akkoord konden gaan. Dit betekent dat de koopovereenkomst officieel kan worden getekend en er gestart kan worden met de werkzaamheden.

Via het rekeningnummer NL61 RABO 0308 2710 68 t.n.v. 'Hart van Oudkarspel inzake het Regthuis' is door donateurs, inwoners en bedrijven inmiddels een bedrag van ruim € 170.000,- bijeengebracht. Een prachtig resultaat, dat aangeeft dat wij samen als inwoners van Langedijk tot veel in staat zijn. Van dit bedrag kunnen we de aankoop en een gedeelte van de reparatie- en renovatiewerkzaamheden betalen. Door het aanschrijven van fondsen en het organiseren van bijvoorbeeld een veiling of loterij hopen we de vervolgfianciering bij elkaar te krijgen.

Als alles mee zit, hopen we in het voorjaar van 2017 het gerenoveerde Regthuis feestelijk te kunnen openen voor al onze donateurs en belangstellenden.

Reacties op het vorige nummer

Willem Leegwater reageert op de foto van de omslag van oktober 2015 en geeft ons enkele aanvullingen:

"Oktober 2015 wordt gesierd door een prachtige foto van de zuurkoolfabriek van Kramer in 1904, met familie en personeel. Op die foto staat nogal prominent in beeld Jan Pluister, kuiper staat erbij."

Wij denken dat de man met pet en de handen op zijn rug deze Jan Pluister moet zijn.

Hij wijst ons op een andere foto uit 1910 waar diezelfde Jan Pluister ook op staat en weet:

"Dat is de zuurkoolfabriek van schipper-koopman Kees Bak in Broek op Langedijk met middenin beeld de toenmalige eigenaar met bolhoed de heer Houtkoper met zijn boekhouder Piet Schagen. Men is bezig met het verpakken van bloemkool voor de zouterij en export naar Engeland."

De man met de lange baard,
2^e van links, moet dan
Jan Pluister zijn

Hij gaat van dat laatste uit omdat hij het Langedijker vrachtschip De Nijverheid ziet van Kees van Schoorl. Die gaat de bloemkool laden voor de Hollandse Stoomboot Maatschappij, die een dienst onderhield onder andere op Londen en Hull.

Willem weet ook nog:

"Van Schoorl sr. had toentertijd een goede relatie met die fabriek omdat, voor hij voor zichzelf begon, hij schipper was bij Kees Bak en ook een zakelijke relatie had met Houtkoper vanwege het schip De Nijverheid".

In memoriam Jan Wijn (1926-2016)

Op 22 juni is Jan Wijn, een van de oprichters, oud-voorzitter en erelid van de Stichting Langedijker Verleden, op 89-jarige leeftijd overleden. Jan, die op 18 december 1926 in Oudkarspel werd geboren, was in 1980 samen met Jan Ijff en Cor Oudendijk een van de oprichters van Verborgten Verleden, dit was de voorganger van de Stichting Langedijker Verleden.

Jan was tot 2003 voorzitter en bestuurslid tot 2006. Voor zijn grote verdienste voor Langedijker Verleden werd hij bij zijn afscheid benoemd tot erelid van onze Stichting.

In 1989 nam Langedijker Verleden haar intrek in het Regthuis. Voorafgaand aan de opening van het Regthuis heeft Jan, die ook nog eens een handige timmerman was, heel veel werk verzet om van het Regthuis een prachtig museum te maken.

Jan was een geboren en getogen Langedijker en kon met zijn prachtige Westfriesse tongval fantastisch vertellen over het Langedijk van vroeger.

Als het Regthuis open was dan zat hij graag in het kamertje van opoe, genietend van zijn onafscheidelijke sjekkie de mooiste verhalen te vertellen.

Het Regthuis zal in het komende jaar opnieuw grondig worden gerestaureerd. Helaas maakt hij het resultaat hiervan niet meer mee.

We zijn heel dankbaar voor het vele werk dat Jan in onze Stichting heeft gestoken en herinneren hem als een aimabel, wijs en uiterst betrokken man met veel kennis van de geschiedenis van Langedijk.

We wensen de familie Wijn veel sterkte bij het verlies van Jan.

Onderstaand interview in het Langedijker Nieuwsblad van 18 april 2012 had Hans de Graaf met Jan Wijn in een serie oorlogsherinneringen die op initiatief van het 4-5 mei comité werden vastgelegd.

Oorlogsherinneringen van Jan Wijn.

Jan Wijn is in 1926 aan de Kroonstraat in Oudkarspel geboren. Met zijn vrouw Lien bleef hij daar tot 2001 wonen, waarna ze naar Noord-Scharwoude verhuisden, "Nôh oigelek beurde d'r niet zo bar veul", begon Jan in zijn Westfriesse voorkeurstaal. Maar al snel kwamen de verhalen los.

Bij het uitbreken van de oorlog was hij nog geen veertien jaar en zich niet bewust van de oorlogsdreiging. Zijn vader die regelmatig naar NVV vergaderingen in café Bakhuis bij de sluis ging vertelde dat er daar wel degelijk over werd gesproken.

De school, waar oudere Duitse soldaten van boven de vijftig waren ingekwartierd noemde jonge Jan "het bejaardenhuis". "Die moesten nog leren fietsen. Er werd een lang touw achter een auto gebonden dat de Duitsers op hun ongetwijfeld gevorderde fietsen vasthielden. De auto was net over de sluisbrug, de fietsers niet, want bovenop de brug klemde het touw waardoor het hele spul over elkaar heen rolde. Ingehouden leedvermaak voor ooggetuigen was geboden, want de fietslessende Duitsers zagen daar de humor bepaald niet van in".

Op 2 december 1943 om acht uur 's avonds werd Oudkarspel opgeschrikt. Een aangeschoten Engelse bommenwerper loste zijn bommen pal achter de Dorpsstraat, vlakbij de eerder genoemde sluis. Drie woningen werden totaal verwoest en een groot aantal zwaar beschadigd. In een straat van honderden meters sneuvelden ramen en vlogen dakpannen in het rond. Ook het huis van de familie Wijn stond te trillen en de bakjes schoten uit de gortla.

Jan werkte in de zuurkoolfabriek van Hart. "Na de lagere school ging je immers gelijk aan het werk. Daar werkten ook onderduikers uit Kalverdijk. Zij kregen zeven en een halve gulden minder loon omdat ze bij controles moesten duiken".

Had je geen werk, dan werd je tewerkgesteld. Jan deed graafwerk voor een elektriciteitskabel die de Duitsers dwars door het Geestmerambacht aanlegden, van Kalverdijk naar Bergen. Buiten Bergen, bij de Franschman was hij ook aan de slag. "De schoppen waren van een slechte kwaliteit en met een handigheidje voutde je die dubbel. Dan moest je lopend naar Bergen een nieuwe halen, dan was je lekker twee uur weg. Het was wel zaak dat ruim vóór of pas na het middageten te doen, anders had je die dag niets te eten.

Om te eten, hadden de meeste Langedijkers een groentetuin. Vlees en brandstof werden schaars. Zodoende gingen de mensen konijnen en kippen houden. Bij Jan thuis hadden ze een geit voor de melk.

"Tuinders moesten een deel van de oogst aan de bezetters afstaan. Bij het zichten van de tarwe werden de bossen stiekem eerst uitgeslagen op een kleed. Bij de dorsmachine resulteerde dan dus een schrale oogst".

Als brandstofvervangers verdwenen bomen uit het dorpsbeeld. "Je kon nogal ongestoord zagen langs de Nieuwe Weg (N504).

"Met de schuit en gewapend meteen grote trekzaag gingen we er dan op uit. Paniek als een boom op de weg lag en er plotseling in het donker een auto met verduisterde koplampen te laat werd opgemerkt".

Soms werden de houtzagers betrapt. Als dat door de veldwachter was dan kwam je er zonder straf vanaf, wel moest je het hout inleveren. Veldwachters zaten er dus altijd warmpjes bij.

Groot voetbaltalent Aad Leek jong verongelukt

In 1960, uit tegen Texel, helemaal links is Aad Leek

Sommige onderwerpen laten mij niet los en wil ik heel graag nog eens beschrijven. Onderwerpen die ik erg interessant vind, nooit goed zijn onderzocht of die mij persoonlijk ooit hebben geraakt. In die laatste categorie valt de voetballer Aad Leek.

Als klein jochie keek ik op het LSVV-veld als hij in het eerste team speelde. Wij woonden daar dichtbij (op het Zijperpad) en met een paar minuten lopen was ik daar. Dan zag ik een stoere man, een gespierde atleet en een speler die vaak scoorde. De naam Aad Leek was een begrip op voetbalgebied in Langedijk en voor jongens zoals ik een voorbeeldfiguur. Mocht ik toch ooit zo worden als hij, met die spieren en toegejuicht worden door het publiek bij het maken van een doelpunt! Dat zou overigens wel bij DTS zijn in Oudkarspel, want daar speelde ik.

Maar dan, in april 1962 en ik ben 11 jaar, hoor ik mijn ouders tijdens het eten praten over Aad Leek en dat hij dood is. Door een ongeluk op zijn werk, als bouwvakker. Er is een gebouw ingestort waaraan hij werkte en hij is bedolven onder het bouw materiaal. Ik hoor het aan en probeer het bericht tot me door te laten dringen. Dit kan toch niet waar zijn! Zo'n sterke sportman die er opeens niet meer is? De wereld leek zo veilig, maar het kan dus plotseling met je gebeurd zijn. Het maakte diepe indruk op me en is me altijd bijgebleven.

Eindelijk kan ik het gaan beschrijven

Heel lang liep ik met het idee om nog eens een verhaal over deze Aad Leek te schrijven. Ik praatte daar wel eens over en een jaar geleden reageert op een verjaardag Gerard Engeringh met *"dat was mijn vriend"*. Hij heeft nog foto's en ik mag langskomen voor meer informatie. Hij verwijst me verder naar Dik Leek, oudere broer van Aad en vroeger medespeler in het eerste van LSVV. Ik krijg goede hoop dat het verhaal zal gaan lukken.

De vrienden
Gerard Engeringh (links)
en Aad Leek
(rechts) op fiets-
vakantie, nog
voor de militaire
diensttijd
van Aad

Een toevallige ontmoeting dit jaar op een markt, waar Langedijker Verleden ook met informatie staat, brengt alles in een stroomversnelling. Ik raak in gesprek met twee dames die de twee jongere zussen van Aad Leek blijken te zijn, Atie en Marian! Wat heb ik een geluk met deze prachtige toevalligheid. Pratend over Aad geven ze aan dat ze het erg op prijs zouden stellen als er een verhaal over hun broer in de Otterplaat zou verschijnen. Ik ben ook benieuwd naar hun eigen verhaal over deze ingrijpende gebeurtenis in hun leven. We maken meteen een afspraak en drie dagen later bezoek ik ze al. We praten er de hele avond over terwijl we aan een grote tafel zitten waar veel foto's en documenten liggen. Ze zijn namelijk intussen naar broer Dik geweest en die wist weer dat medespeler Do Zijp goede plakboeken uit die tijd heeft bewaard. Maar het meeste komt uit een kartonnen doos die ruim een halve eeuw is bewaard.

In die doos zaten allerlei persoonlijke spullen van Aad: foto's, portemonnee, rijbewijs, ansichten van een vriendin, paspoort, een ingevuld voetbaltoto-formulier, arbeidskaart voor 'de mannelijke arbeider beneden 18 jaar', verlofpas van militaire dienst, een uitnodiging voor een bruiloft in juni 1962 en ga zo maar door. Die doos met persoonlijke herinneringen aan hem stond na de begrafenis bovenin de kast op zijn kamer en bleef daar. Er werd niet meer in gekeken en trouwens, er werd ook niet meer over gesproken.

Marian Leek (links), Atie Leek (midden) en redactielid Arie Kaan (rechts) bekijken de persoonlijke spullen uit de altijd bewaarde doos (foto september 2016)

Vader en moeder waren geen praters en iedereen voelde wel aan dat het onderwerp veel te zwaar was. Zoals iedereen ook aanvoelde dat moeder eens per jaar een zware dag had. Tijdens de grote voorjaars schoonmaak moest ze die doos toch een keer door haar handen laten gaan... Begin november was het ook altijd moeilijk door 1 november (Allerzielen, de herdenking van de gestorvenen) en 8 november (verjaardag van Aad). Het besef dat er een miste in het gezin was dan voor iedereen voelbaar.

Marian:

"Het was heel moeilijk na het overlijden om erover te praten, vooral thuis in het bijzijn van vader en moeder, ze waren bang dat het veel te emotioneel werd en probeerden de sfeer goed te houden. Ik herinner me nog dat ik een paar dagen na de begrafenis weer naar school ging, de klassenleraar vroeg mij in de klas waarom ik niet na de vakantie weer was teruggekomen op school en toen begon ik te huilen en kon geen woord uitbrengen. Ze lieten me gewoon in de klas zitten en ik heb dus op school ook niet echt mijn verhaal kunnen vertellen."

Die doos is altijd bewaard, ook na het overlijden van vader en moeder. Marian beheerde die doos, zette die op zolder en haalde hem nooit echt meer tevoorschijn. Nu pas, na zoveel jaren, bekijken we samen de inhoud en komen alle herinneringen weer boven. Eindelijk wordt er uitgebreid gepraat over de ramp die het gezin Leek was overkomen. Eindelijk leer ik zo de mens Aad Leek beter kennen.

De voetballer Aad Leek

Aad wordt geboren in 1934 in een katholiek gezin en is de derde van acht kinderen. Hij blijkt veel talent voor voetbal te hebben en gaat als katholieke jongen dus automatisch naar de katholieke voetbalvereniging LSVV, net als zijn oudere broer Dik (1932). Hun oom Theo Leek (1916) is daar al een steunpilaar in het eerste team. Aad blijkt het meeste talent te hebben en is nog maar 15 jaar als hij voor het eerst in LSVV 1 staat, waar Dik ook al in speelt. Naast zijn atletisch vermogen heeft hij veel techniek en scoort gemakkelijk. Hij bereikt daarmee ook het Noord-Hol-

lands Elftal, waar de beste spelers van de amateurclubs in spelen.

Noord-Hollands Elftal, hier voor een wedstrijd in Drenthe, Aad is helemaal rechts in de middelste rij, Dik is mee als reserve en staat helemaal rechts

Twee steunpilaren van LSVV: de gebroeders Dick en Aad Leek. Dick speelt al van zijn zestiende jaar af in het eerste en viert binnenkort zijn koperen jubileum. Hij is het type van de stoere werker, die met een gemakkelijke trap moeilijke situaties oplost. Aad is een aanvaller van allure, die met zijn verfijnde techniek kleur aan het spel geeft.

Over het seizoen 1959-1960 verschijnt het pocketboekje 'Eindsignaal' van de sportjournalist Theo Koomen, waarin hij ook het amateurvoetbal in Noord-Holland bespreekt. Daar staan de twee broers op de foto en wordt het belang van de beide Leek-en voor LSVV benadrukt.

In de jubileumgids van het 60-jarig bestaan (1926-1986) van LSVV wordt in 1986 (24 jaar na zijn overlijden) nog steeds lovend over hem geschreven: *"Met zijn enorm grote balvaardigheid, schijnbewegingen en vooral spelinzicht stak hij met kop en schouders boven zijn ploeggenoten uit"*.

Kampioensteam 1957-1958, Aad Leek is de 2^e speler van links boven, naast kapelaan Brechten met lange leren jas

Ook dat hij zijn club altijd trouw bleef, terwijl hij best naar een hogere club kon gaan. Hij wordt in dat jaar 1986 zelfs geroemd als de beste voetballer die LSVV tot dan heeft gehad. Er wordt ook herinnerd aan een uitwedstrijd tegen Watervogels in Den Helder die LSVV met 0-7 wint. Alle zeven doelpunten gemaakt door ... Aad Leek.

De gezelligheidsmens Aad Leek

Links Aad
rechts Sam Nan

Naast het voetballen gaat hij ook graag met zijn vrienden om. Het uitgaansleven en de kermissen geven hem de nodige ontspanning buiten het voetbal en zijn werk. Dat is terug te zien aan de foto's waarop we hem volop genietend zien afgebeeld. Hij kan dat doen omdat hij als vrijgezel nog niet gebonden is. Waarschijnlijk wordt hij nog te veel in beslag genomen door voetbal, uitgaan en werk. Gebrek aan belangstelling voor hem van de kant van vrouwen is het zeker niet geweest.

In gesprek met topturnster Truus Bruin van turnvereniging DVV

Links Aad, dan vriendin Jeanne Pronk uit Warmenhuizen, daarna Mart Bullooper en ?

(kermis in Dirksborn, 1959)

Zelfs nu nog, als ik foto's van hem aan vrouwen laat zien, komen breed gedragen dezelfde reacties: sympathieke uitstraling, knappe man, lijkt wel een filmster enzovoort.

De timmerman Aad Leek

Na de lagere school gaat hij naar de Ambachtsschool in Alkmaar om timmerman te worden. Dat is in zijn tijd nog een 3-jarige opleiding en daarna kun je al aan het werk.

Aad op de
Ambachtsschool

Hij gaat werken in de bouw en begint bij de firma Henselmans in Noord-Scharwoude, waar zijn vriend Gerard Engeringh later ook gaat werken. Op foto's tijdens zijn werk zien we hem soms mociteloos bezig met allerlei dakconstructies.

Ongetwijfeld heeft hij dan het voordeel dat hij zo atletisch is. Hij blijft jarenlang bij Henselmans, maar in 1962 stapte hij over naar de firma Giltjes uit Broek op Langedijk. Dat verdient meer, hij gaat van f80 naar f90 schoon per week, maar het werk is wel in Rotterdam. Giltjes heeft daar de bouw van koelhuizen aangenomen. Nu wordt zijn werkritme: maandagochtend vroeg weg, vrijdagavond weer thuis en slapen bovenin de kantine daar. Gerard Engeringh ziet dat niet zitten, die is inmiddels getrouwd, maar Aad is nog niet gebonden en doet het wel.

Aad bovenop de werkhal van 'Komen en Kuin' in Noord-Scharwoude, maart 1960

Het fatale ongeluk

Donderdagochtend, 26 april 1962, wordt er ook aan die koelhuizen gewerkt. Er wordt een dak gemaakt van een staalconstructie waarin betonnen platen van 140 kilo worden geplaatst. Een maand eerder is in Pernis een dergelijke constructie al eens in elkaar gezakt. Dat kan een keer gebeuren, zal de overheersende gedachte wel zijn geweest. Zoiets gebeurt toch niet zomaar nog een keer? Er staan 4 bouwvakkers op het dak die bezig zijn met de montage. Om 9 uur die ochtend komt het bewijs dat ook deze constructie echt niet deugt. Het dak stort in en de 4 arbeiders vallen 7 meter omlaag. Twee zijn er gewond, een mankeert bijna niets en de vierde overlijdt ter plaatse. Dat is Aad Leek, beklemd geraakt tussen de spanten en de betonnen platen.

Foto in
Het Vrije Volk,
26 april 1962

Rampbericht bereikt Langedijk

Marian (1948) is die ochtend naar haar oudere zus Annie (1933) in Zijdewind gefietst. Annie is in verwachting en ze gaat voor de gezelligheid naar haar toe. Toevallig staat Annie op het punt om juist naar haar moeder te gaan en ze besluiten samen terug te fietsen naar Noord-Scharwoude. Als ze bij het huis in de Frederik Hendrikstraat in Noord-Scharwoude aankomen, zijn de gordijnen merkwaardig genoeg dicht. Er staan ook allerlei mensen buiten en er is duidelijk een onrustige sfeer. Moeder komt naar buiten en zegt tegen Annie "hou jij je maar rustig", denkend aan haar zwangerschap. Dan horen ze wat er aan de hand is.

Atie (1944) helpt die ochtend bij iemand in de huishouding in Zuid-Scharwoude. Tegen twaalfen krijgt ze daar te horen dat ze meteen naar huis moet gaan "want er is iets gebeurd bij jullie thuis". Fietsend langs de R.K.-kerk hoort ze de doods klok. Het is de vaste gewoonte dat die om 12 uur geluid wordt als er iemand is overleden. Het is een ander geluid dan de gewone klanken en katholieken herkennen dat meteen. Op de een of andere manier krijgt Atie daar een vreemd gevoel over en fietst snel door. Zodra ze de Frederik Hendrikstraat inrijdt, geeft een jongetje in de straat meteen al de nodige duidelijkheid: "er is er eentje dood bij jullie". Thuis ziet ze de ontredde toestand en hoort precies wat er aan de hand is.

Geweldig is de steun van veel burens aan de familie Leek. Ze proberen met al hun warmte zo goed mogelijk te helpen in deze eerste periode na de schok van het bericht. Opeens moet er natuurlijk snel van alles geregeld worden rondom de komende uitvaart. Dezelfde dag gaan de ouders met enkele kinderen en vrienden met een busje naar Rotterdam, waar Aad naar het Dijkzigtziekenhuis is gebracht. Ze willen hem zien. Daarna wordt hij thuisgebracht, waar elke avond om 20.00 uur het bij de katholieken gebruikelijke rozenkransbidden begint. Velen komen dat aan huis doen, ook sportvrienden van andere clubs. Alle wedstrijden van LSVV worden afgelast voor het komende weekend. Het vorige weekend had hij nog gescoord voor zijn club. Nu is de club in diepe rouw en heeft niemand zin in een wedstrijd.

Landelijk nieuws

Het nieuws van het ongeluk wordt door kranten snel opgepakt en bereikt door zijn ernst ook de landelijke kranten. De middagkranten publiceren het dezelfde dag nog, andere kranten doen dat de volgende dag. De foto's van de enorme ravage laten zien, dat je alleen met veel geluk zo'n ongeval kunt overleven. Dat geluk had Aad Leek in die paar seconden van het instorten niet.

Dak van koelhuis stort in: 1 dode

Het Vrije Volk,
26 april 1962, kop
van het artikel

In die krantenberichten over het ongeluk staat dat de 36-jarige P. Voorthuizen uit Broek op Langedijk een van de gewonden was. Die zou dus nu 90 jaar kunnen zijn, maar ik durf bijna niet te hopen dat deze man nog leeft. Hij zou als directe getuige nog kunnen vertellen wat er precies is gebeurd. Voor de zekerheid onderneem ik toch maar een kleine speurtocht.

Getuige Piet Voorthuizen

Opnieuw heb ik geluk om het verhaal nog completer te kunnen beschrijven: hij leeft en is zelfs altijd in Broek op Langedijk blijven wonen! Ik kan het nauwelijks geloven en breng hem meteen een bezoek. Bij mijn vragen is het alsof ik op een knopje druk. Na ruim 54 jaar komt vlot en met alle details de hele gebeurtenis weer bij hem boven: *"We bouwden een rij koelhuisen en dit was de laatste. Ik was met Aad in de dakploeg en we moesten betonplaten op de stalen balken leggen. Het was nog net niet compleet toen de betonplaten op waren. Het was toch tegen schaf tijd van 9 uur dus we zeiden eerst maar schaften, dan zien we daarna wel weer. Voordat we het wisten, begon de dakconstructie te bewegen en vielen we 7 meter naar beneden op de tegelvloer. Het kan zijn dat de muren van vers metselwerk nog niet voldoende waren uitgehard. Door het gewicht van het dak werden ze misschien naar buiten geduwd en stortte het dak in. Ik lag klem en keek naast me en zag Aad bewegingsloos liggen. Ik weet nog dat Bertus Molenaar uit Broek op Langedijk naar me toe kwam. Ik vroeg hoe het met Aad was, maar hij zei "hou jij je maar rustig". Ze brachten mij naar het ziekenhuis waar ik drie weken lag. Daarna mocht ik naar huis, maar ik had veel last aan een kant van mijn enkel, knie en heup. Op 3 september moest ik in Alkmaar geopereerd worden aan mijn heup. Pas na 13 weken, net na Sinterklaas, kwam ik eruit. Maar ik kon blijven werken en ging na die strenge winter van 1962-1963 weer de bouw in".*

Begrafenis op Koninginnedag

Bizar genoeg is op maandag 30 april 1962 de begrafenis, op Koninginnedag. Langedijk gaat feestvieren en overal hangt de vlag uit. Maar de familie Leek vertrekt die ochtend vanaf de Frederik Hendrikstraat naar de Heilige Uitvaartdienst van 10.00 uur in de R.K.-kerk. Uit respect hangen echter alle vlaggen op de route halfstok, bij iedereen en van elke gezindte. Zijn medespelers lopen naast de auto met bloemenkransen, jeugdspelers lopen voor de stoet. Tijdens de dienst blijft het respect buiten doorgaan: een marcherende muziekvereniging stopt ver voor de kerk met spelen. Zwijgend lopen ze respectvol voorbij de kerk om pas verderop weer door te spelen. Aannemer Giltjes toont ook zijn respect door een financiële bijdrage voor het graf te leveren. Een krantenverslag schrijft over de overweldigende belangstelling van leden van nabuursverenigingen, sportbroeders, vrienden en bekenden. Na de begrafenis op het R.K.-kerkhof blijft iedereen achter met zijn eigen herinneringen. De naam Aad Leek zakt weg uit het openbare leven en verdwijnt in al die geheugens van de mensen die hem hebben gekend.

Zijn persoonlijke spullen gaan thuis in de al eerder genoemde doos.

Behoeft om de naam Aad voort te zetten

Toch is er een sterke behoefte om zijn naam niet te laten verdwijnen. Er wordt binnen de familie over gesproken op welke manier dat zou kunnen. Dochter Atie kan voortaan Aad genoemd worden, dat klinkt hetzelfde. Maar ja, dan is er geen Atie meer, dus dat is geen goed idee. Is het trouwens wel handig om iemand de naam Aad te geven, want het roept natuurlijk ook veel emotie op.

Stel dat dochter Annie, die in verwachting is, een zoon krijgt, kan die daarom wel Aad genoemd worden? Nee, beter is het voorlopig niemand die naam Aad te geven. Als Annie even later bevalt van een zoon, krijgt die daarom de naam Ad. Dat kan wel en iedereen snapt de verwijzing naar Aad wel. De drang om de naam Aad Leek te herdenken is echter zo sterk, dat hij later toch drie keer vernoemd wordt:

* Vriend Gerard Engeringh zal een van zijn zoons Aad gaan noemen

* Broer Dik Leek zal een van zijn zoons Aad gaan noemen

* Broer Jan Leek zal een van zijn zoons Aad gaan noemen

Aad Leek,
drie keer vernoemd

Zo is de naam Aad Leek niet weg, zoals die ook nooit echt weg is geweest uit de geheugens van iedereen die hem heeft gekend. Maar die herinneringen worden hopelijk met dit verhaal weer springlevend.

Bronnen:

Dik Leek
Atie Leek
Marian Leek
Gerard Engeringh
Piet Voorthuizen
Eindsignaal, door Theo Koomen
Jubileumgids LSVV 1926-1986
Familiearchief familie Leek
Diverse kranten

Dorpsnamen van de Langedijk

Namen van dorpen werden vroeger wel eens anders geschreven. Dat kunnen we niet alleen zien op oude geografische kaarten, maar ook op oude ansichten. Is het nu Langedijk of Langendijk? Is het nu Broeck of Broek, Outkerspel of Oudkarspel?

Er was geen uniforme schrijfwijze. Iedereen schreef zoals hij dacht dat de naam geschreven moest worden. Pas in 1948 werd bij wet geregeld dat elke gemeente de straatnamen bij besluit van de gemeenteraad vastlegde. De schrijfwijze werd uniform en namen als Pikstraat en Spieringbuurt konden niet meer gehandhaafd blijven voor een zichzelf respecterende gemeente. In de Middeleeuwen ging het niet anders. In oude bronnen zien we steeds andere schrijfwijzen en van geen kun je zeggen dat het de juiste is, want niets daarvan stond vast.

Niet alleen de schrijfwijze, maar de namen van dorpen zelf veranderden ook nogal eens. Het ambtelijk schrijven uit die tijd, zoals oorkonden, handvesten en rekeningen, was vooral een zaak van de graaf die in het verre Den Haag resideerde. Zijn ambtenaren waren niet altijd op de hoogte van de gebruikte namen ter plaatse waardoor er oorkonden zijn die verwarring scheppen.

Zo werd het huidige Venhuizen, gelegen nabij Enkhuizen, geschreven als *Veenhusen*, evenals het huidige Veenhuizen in Heerhugowaard, waardoor het niet altijd zeker is welk dorp bedoeld wordt als je die naam tegenkomt. Hoe was de situatie met de Langedijker dorpen in die tijd? We bekijken de oude bronnen vanaf 1094 tot 1426 op zoek naar de naam Langedijk en die van haar dorpen.

De oude kerk van Noord-Scharwoude aan de Kerklaan. Het dorp werd aanvankelijk Noord-Schorlewalthe genoemd, heette daarna in 1094 Bernarduskercka, vervolgens Sint Janskerpel om uiteindelijk te eindigen met Noortscerwoude. (Prent van H. de Winter, 1744)

Bernarduskercka en Franlorebroec

De eerste keer dat we in de geschiedenis de namen van de Langedijker dorpen tegenkomen, is in een oorkonde uit 1094 waarin de kerk van Schoorl met haar vier dochterkerken als oud bezit van het bisdom Utrecht geschonken wordt aan het Utrechtse kapittel van Sint Jan.

Die dochterkerken waren *Berga* (Bergen), *Aldenkercka* (Oudkarspel), *Bernarduskercka* (Noord-Scharwoude) en *Sudrekercka* (Zuid-Scharwoude).¹ De laatste drie liggen aan de Langedijk. De naam Bernardus voor de kerk van Noord-Scharwoude komt waarschijnlijk van de stichter van de kerk, want de patroonheilige (beschermheilige) was Sint Johannes. Mogelijk was het de naam van de pastoor van de kerk van Oudkarspel die de kerk van Noord-Scharwoude als nevenvestiging had laten bouwen. De patroonheilige van Zuid-Scharwoude was Sint Pieter en die van Oudkarspel Sint Maarten. Enige tijd werden deze patroonnamen gebruikt voor de dorpen, maar al snel keerde men terug naar de namen Oudekerspel, Nortscerwoude en Zuutscerwoude, waarvan de laatste twee zijn afgeleid van de naam 'Scorlewalthe' zoals dat deel van het Geestmerambacht in de Middeleeuwen werd genoemd waarin de Langedijker dorpen lagen. Broek, ook gelegen aan de Langedijk, heette aanvankelijk Franlorebroec, genoemd naar Franlore of Vronen (het huidige Sint Pancras), en later Vronerbroek, om uiteindelijk kortweg gewoon Broek te worden. De toevoeging 'op Langedijk' is van latere datum. Deze namen vertellen ons dat Broek vanuit Vronen is gesticht en de andere drie dorpen, die dochterkerken waren van Schoorl, vanuit de duinstreek.

Langhedicke

Het lijkt willekeurig, die naamsveranderingen, maar er zit systeem in. Er zijn twee soorten namen, namelijk kapelnamen of kerspelnamen en geografische namen. Aanvankelijk kende Langedijk de geografische naam Schoorlwoude en na de stichting van de kapellen verdrong de kerspelnaam de geografische naam, behalve die van Oudkarspel, welke altijd een kerspelnaam is geweest. Na verloop van tijd gaf men toch de voorkeur aan de geografische namen die uiteindelijk transformeerden in het huidige Noord-Scharwoude, Zuid-Scharwoude en Broek op Langedijk.

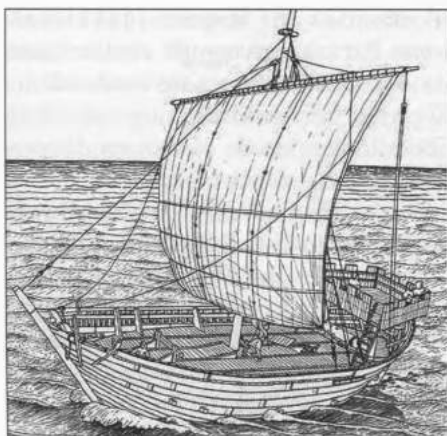
In 1288 had de Hollandse graaf Floris V de Westfriezen definitief verslagen. De Westfriesse dorpen gaven in een oorkonde van 6 maart 1288 volmacht aan enkele dorpsgenoten om de geschillen tussen hen en Floris V te bespreken. In die oorkonde worden onder andere genoemd *Broech*, *Suscerwoude*, *Norscorwoude* en *Outkerspel*.² Nog een keer komen de namen van de Langedijker dorpen voor in verband met de onderwerping aan de Hollandse graaf, namelijk in de oorkonde van 19 maart 1289.³ In de oorkonden die hierop volgen wordt alleen gesproken over 'de Langhedicke'. De naam Langedijk komt voor het eerst voor in 1309.⁴

Een oorkonde uit 1338 is interessant omdat deze een lijst bevat waarin alle 52 dorpen van West-Friesland genoemd worden met erachter het aantal mannen dat ieder Westfries dorp moest leveren voor de aanleg van de grote inlaagdijk tussen Medemblik en Barsingerhorn.

Voor het Geestmerambacht lezen we: "Oterleke (60), Oudtorp (90), Coedyc (25), Wermenhuizen (120), Tutinghehorne (16), Eenigheborch ende Niewelant (130), Outkerspel (120), Nortskerwoude (70), Zuyscerwoude (80), Broec (50) en Vroenland (30)."⁵ De dorpen van de Langedijk worden hierin apart genoemd. Uit deze aantallen kunnen we de grootte van de dorpen onderling met elkaar vergelijken. Oudkarspel is duidelijk het grootste dorp aan de Langedijk wat aantal inwoners betreft, maar ook in oppervlakte, want Oudkarspel was even groot als de andere drie dorpen samen. Bij elkaar leverden de Langedijker dorpen het niet geringe aantal van 320 man. In een bede (belasting) van Willem VI uit 1343, opgelegd aan de Westfriesse dorpen, zien we voor hoeveel pond elk dorp werd aangeslagen: "Outdorper kogge (108 pd.), Enigeburcg ende Nuwelant (75 pd.), Cogghe van Scagen (375 pd.), Cogghe van Nedorpe (300 pd.), Cogghe van de Langhendike (375 pd.)."⁶ De dorpen worden hier in koggeverband genoemd. Langedijk betaalde met Schagen het hoogste bedrag.

Riemen

In 1353 wordt de Langedijker Kogge weer in de bronnen genoemd. Deze kogge moet 32 riemen leveren.⁷ Dat is gelijk aan de andere Westfriesse koggen. Alleen de Nedorper kogge kan volstaan met 22 riemen. Wat betekende dit? Na de onderwerping van de Westfriezen door graaf Floris V kregen de dorpen de verplichting opgelegd om in tijden van oorlog een aantal mannen aan te wijzen die bij de strijdmacht van de graaf werden ingelijfd. Men moest een schip met krijgsvolk leveren. Een handelsschip werd omgebouwd en voorzien van roeibanken. Elke roeier bediende een riem. Zo'n schip werd kogge genoemd en was dus voorzien van riemen.

Een schip uit de Middeleeuwen voor het vervoer van goederen werd ook als oorlogsschip gebruikt en dan voorzien van roeiers. Een groep dorpen die zo'n oorlogsschip moest bemannen, werd naar dit schip een kogge genoemd. De Langedijker-

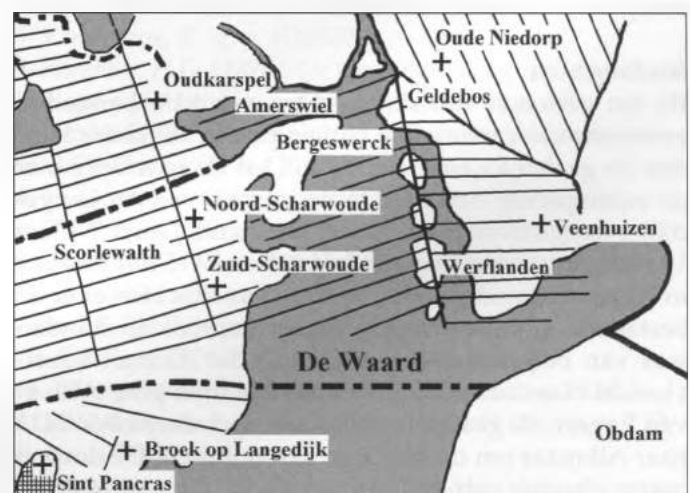
kogge telde minstens vijf dorpen: Broek, Zuid-Scharwoude, Noord-Scharwoude, Oudkarspel en Veenhuizen.

Een aantal dorpen samen vormde een 'kogge' (scheepsdistrict) en moest een vastgesteld aantal riemen (roeiers) leveren. Het aantal kon alleen door de graaf worden gewijzigd. De schouten kozen de mannen. De kosten van uitrusting en het onderhouden van de manschappen van

een kogge kwamen voor rekening van die gemeenschap, zolang de heervvaart (krijgstocht) duurde. Van de aard van de expeditie hing af, of de heervvaart 'gescheept' moest worden volbracht, of dat enkel 'harnasch' voldoende was.⁸ Het aantal riemen werd ook gebruikt bij het bepalen van de omslag van de buitengewone bede, de hoeveelheid belasting die elke kogge moest betalen.

Waar lag Oostkerspel

In de periode 1389-1404 werden door verschillende plaatsen riemen afgekocht. De organisatorische indeling van West-Friesland was tussen 1356 en 1404 aan veranderingen onderhevig, waardoor vanaf 1389 plaatsen worden vermeld die voorheen deel uitmaakten van grotere eenheden en omgekeerd. Bovendien handelde men onderling in riemen. Informatie over de riementalen is te vinden in de grafelijke registers en akten. In enkele rentmeesterrekeningen zijn, bij de inkomsten uit de bede, eveneens riementalen vermeld. In 1400 werd het aantal riemen van de Schagerkogge verminderd van 32 naar 16 riemen en die van de Nedorperkogge van 20 naar 10 riemen. Verder worden voor het westelijk deel van West-Friesland nog genoemd de kogge Oudorp en Oterleek, de kogge Koedijk en de kogge Nieuwelant en Eenigeburg. Vervolgens zien we bij de Langedijker kogge iets opmerkelijks gebeuren. Die blijkt uit de volgende delen te bestaan: Het aantal riemen van de kogge Oostkerspel/ Langedijk werd in 1401 verminderd van 4 naar 2; die van de kogge Outkerspel/ Langedijk van 1½ naar 1 en die van Noord-Scharwoude, Zuid-Scharwoude en Broek samen van 8 naar 3 riemen. Dat is gezamenlijk een verlaging van 13½ naar 6 riemen.⁹ Wijst dit op een daling van het aantal inwoners of is het een forse belastingverlaging? In 1353 werd nog gesproken over 32 riemen voor de Langedijk.

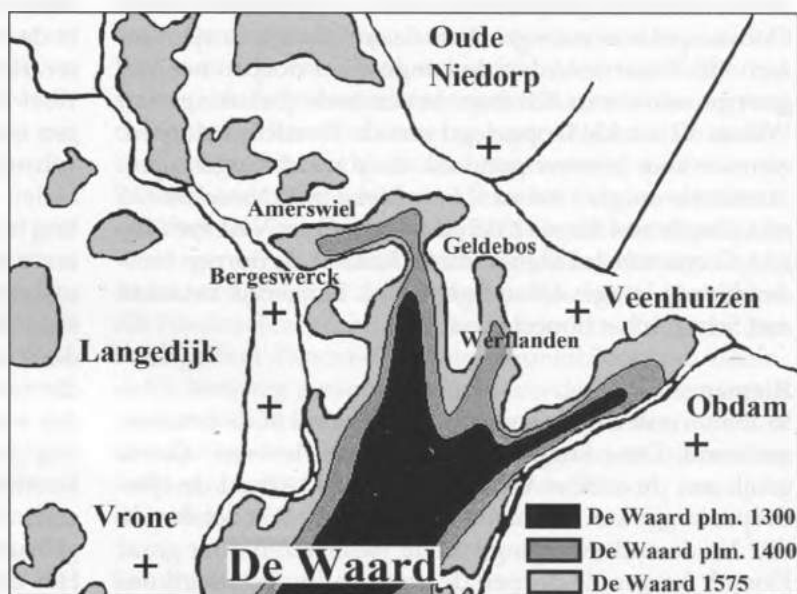
Op de kaart is de omvang van het meer De Waard te zien welke het had in 1575. Daarover heen is de oorspronkelijke veerkerf uit de Middeleeuwen getekend toen De Waard nog niet bestond. Die verkerf liep van Langedijk door tot aan het einde van Veenhuizen.

Met verbazing zien we hier dat de Langedijkerkogge bestaat uit de dorpen Oostkerspel, Outkerspel, Noord-Scharwoude, Zuid-Scharwoude en Broek. Met welk dorp kan Oostkerspel bedoeld zijn? Moeten we hierin Veenhuizen lezen, welk dorp eertijds tot de Langedijker kogge behoorde? Dan zou Veenhuizen wat inwonertal betreft in die tijd minstens twee maal zo groot zijn geweest als Oudkarspel, wat ons niet waarschijnlijk lijkt. Een verschrijving van Oudkarspel zou voor de hand liggen als verklaring voor de naam Oostkerspel, maar dat kan het niet zijn omdat Oudkarspel ook wordt genoemd. Lag er indertijd ten oosten van Langedijk een dorp Oostkerspel welke later in de golven van het meer De Waard is verdwenen? Deze suggestie is niet onmogelijk omdat er tussen Langedijk en Veenhuizen veel land lag. Op Bergeswerck (de Noord-Scharwouderpolder) lag het Kleine Geldebos en er tegenover, gescheiden door water, het Grote Geldebos. Beide lagen op een uitloper van de Westfriese inversierug die zich vanaf Oude Niedorp in westelijke richting in de Waard uitstrekte. Deze landrug tussen Langedijk en Niedorp is later doorgebroken en is het Amerswiel ontstaan. Ook lag er ten westen van Veenhuizen van noord naar zuid een rij eilanden, de Werflanden, die eens als een landrug lange tijd Veenhuizen beschermde tegen het water. Kan daar rond 1400 Oostkerspel hebben gelegen? Het ontbreekt ons aan gegevens om hierin stelling te nemen. De naam Oostkerspel duikt weg in de nevelen van de historie en zien we vervolgens niet meer terug in de bronnen na 1401.

Stadsrechten

Bij het verlenen van stadsrechten vond bij Langedijk eveneens verwarring van namen plaats. Blijkbaar hadden de grafelijke ambtenaren in Den Haag moeite met de naamgeving betreffende de dorpen van de Langedijker kogge in het verre West-Friesland. Graaf Willem VI reorganiseerde in de jaren 1414 en 1415 het bestuur in West-Friesland naar aanleiding van klachten over de bestaande situatie waarbij de rechtspraak in handen was van baljuws en het misbruik dat daaruit voortvloeide. Naar aanleiding van die klachten ging Willem van Eggert, de grafelijke tesorier, op 1 december 1413 naar Alkmaar om de klachten aan te horen. De dorpen 'waren clagende over den bailliu ende dair om poirtrecht begeerden te copen'.¹⁰ Door het 'poortrecht', of 'stadsrecht' kwam de rechterlijke macht in handen van de dorpen zelf. De graaf verleende op hun verzoek aan dertien plaatsen in West-Friesland stadsrechten, maar wel tegen ruime betaling. De meeste dorpen in het oostelijk deel van West-Friesland verkregen hun stadsrechten

op 2 februari 1414. Een groep dorpen samen kreeg dan als stadsnaam de naam van een van de dorpen. Zo ontstond de stede Spanbroek, waaronder behalve Spanbroek ook de dorpen Opmeer, Hensbroek en Obdam vielen. De stede Westwoud werd gevormd door Westwoud, Oosterblokker en Westerblokker. De dorpen in het westelijk deel van West-Friesland verkregen hun stadsrechten pas op 12 mei 1415.

Op de kaart is de groei van het meer De Waard getekend vanaf 1300 tot 1575 toen het zijn grootste omvang kreeg. De Werflanden behoorden al die tijd tot Langedijk. Lag hier het tot Langedijk behorende dorp Oostkerspel?

Langhedyck Kerspel

Er is een bijzondere oorkonde van 6 augustus 1414 waarin alle op 2 februari van dat jaar gevormde steden staan onder hun stedsnaam. Die lijst is interessant omdat daarin ook alle dorpen worden genoemd die nog een stede moesten worden.¹¹ Bij alle genoemde steden en dorpen staat het bedrag in kronen die zij betaalden voor hun stadsrechten. We zien dan bijvoorbeeld dat Barsingerhorn en Haringhuizen in 1414 samen XIII kronen betaalden om in 1415 de stad Barsingerhorn te mogen vormen. Oude Niedorp en Nieuwe Niedorp samen XX kronen voor de vorming van de stede Niedorp. Vervolgens worden in deze oorkonde genoemd op rij: 'Langedyck Kerspel, Noortscherwoude, Zuutscherwoude, Broec en Veenhuysen' die samen XXV kronen betaalden voor hun stadsrecht dat zij in 1415 zouden krijgen onder de stedsnaam Langedyck.

Opmerkelijk is de vermelding van een Langedyck Kerspel wat doet vermoeden dat de Langedijk eertijds een dorp rijker was dan de vier die we al kennen. Vormde in 1414 Langedyck Kerspel een vijfde dorpskern aan de Langedijk? Waarschijnlijk niet, want de naam Oudkarspel ontbreekt in het rijtje, zodat de gedachte zich opdringt dat

het hier wel om een verschrijving gaat. Nemen we echter de oorspronkelijke oorkonde van 12 mei 1415 erbij, waarin aan de Langedijker dorpen stadsrecht wordt verleend, dan lezen we: "*Willem enz. doen cond allen luden, want onze goede lude ende gemeen ondersaten uut onzen dorpen van Langedijck, van Oudekerspel, van Noortscaerwoude, van Zuutscaerwoude ende van Broeck...*". Zowel het dorp Langedijck als Oudekerspel worden genoemd, zodat van een verschrijving geen sprake kan zijn. De oorkonde lijkt te bevestigen dat er een dorp Langedijck naast de andere vier aan de Langedijk was gevestigd. Als we verder lezen dan zien we: "*Item so sullen wy namen alle jaer of doen nemen uut vijftich die rijkste knapen van den Langedijck twee scepenen, uut Oudekerspel twee, uut Noortscaerwoude twee, uut Zuutscaerwoude twee ende uut Broeck een, sonder rade. Ende deze zeven knapen voirscreven zullen drie jair poirter geweest hebben binnen onser stede van Langedijck, eer sy scepenen wezen sullen.*"¹² Hier gebeurt iets merkwaardigs. Er staat duidelijk dat het dorp Langedijck twee schepenen mag leveren aan het stadsbestuur, evenals Oudkarspel, Noord-Scharwoude en Zuid-Scharwoude. Broek heeft maar één afgevaardigde in het stadsbestuur. Samen betekent dit dat er negen schepenen worden afgevaardigd, maar de tekst vervolgt met "*Ende deze zeven knapen voirscreven...*". Wat staat hier nu fout in deze oorkonde? Is het noemen van een dorp Langedijck een verschrijving, of moet het aantal knapen negen zijn in plaats van zeven? Wij menen te moeten concluderen dat de grafelijke ambtenaar in het verre Den Haag, die deze oorkonde opstelde, in deze geen raad heeft geweten met de naam Langedijck. Bij de stedevorming van alle dorpen werd steeds de naam van een van de dorpen als stadsnaam gebruikt, alleen niet bij Langedijck. Die stad werd genoemd naar de dijk waaraan de dorpen lagen. Begrijpelijk dat de schrijver meende uit de naam 'stede Langedijck' te concluderen dat er een dorp Langedijck moest bestaan en daarom deze naam in de oorkonde heeft opgenomen. Er heeft vervolgens geen controle plaatsgevonden of het aantal genoemde dorpen wel overeen kwam met het aantal schepenen dat in de oorkonde wordt genoemd. De conclusie is duidelijk. Er is geen dorp met de naam Langedijck geweest. Wat we vervolgens in de oorkonde over het stadsrecht missen, is de naam Veenhuizen. Dit dorp, zo hebben we gezien, betaalde wel mee, maar komt uiteindelijk niet voor in de stadsrechten van Langedijck.

Ambachten en koggen

Aan de stadsrechten kwam in 1426 een einde doordat de Westfriezen in de troebelen tussen gravin Jacoba van Beieren en hertog Filips van Bourgondië voor de verliezen de partij hadden gekozen. De dorpen verloren niet alleen hun privilege, maar moesten ook een geldboete betalen. Genoemd werden onder andere Coedyck 800 cronen, Oud-dorp ende Oetterkerck 500 cronen, Langedyc 3000 cronen, Oud-Nyedorp, Nyendorpe ende Winckel 3000 cronen.¹³ De Langedijker dorpen worden hier niet apart genoemd, zo-

als die van de Niedorper kogge. Ze kregen in het Geestmerambacht wel de hoogste aanslag. Een naamsverwarring zagen we ook nog kort ervoor toen op 11 april 1426 Jacoba van Beieren aan die van Kennemerland en enkele koggen een handvest gaf, Genoemd daarin worden: 'Geestmer-Ambocht, Nyedorper-Cogge, Schager-Cogge, Langhedijcker-Cogge, Koedijcker-Cogge'.¹⁴ Geen stadsnamen en geen dorpen. Het blijft verwarrend wat we zien. West-Friesland bestond in die tijd uit vier ambachten: Drechterland, Houtwouderambacht, Niedorperambacht en Geestmerambacht. Hiervan bestond bijvoorbeeld het Niedorperambacht uit de Niedorper- en Schagerkogge die samen vier dorpen telden.¹⁵ Het Geestmerambacht was onderverdeeld in verschillende koggen waaronder de Langedijkerkogge en de Koedijkerkogge en telde in zijn geheel elf dorpen. De Langedijkerkogge en de Koedijkerkogge worden in dit handvest apart genoemd naast het Geestmerambacht, alsof het twee aparte gebiedsdelen betreft, terwijl deze toch onder het Geestmerambacht vielen. Het lijkt erop dat in die tijd al het gebruik van namen als ambacht en kogge niet eenduidig was en menig grafelijke ambtenaar erdoor in verwarring werd gebracht.

Bronnen

1. Het Utrechts Archief (HUA), Kapittel van Sint Jan, arch. nr. 222.3.2.8, inv. nr. 307.
2. Mieris, F. van (1753-1756). *Groot charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland*. Leiden, dl. I, p. 474/477.
3. Koch, A.C.F. (1970). *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*. p. 680, nr. 2379/2380.
4. Van Mieris, dl. I, 7 nov. 1299, p. 616/617; dl. II, 26 febr. 1309, p. 78; 4 juli 1318, p. 197.
5. Van Mieris, dl. II, p. 606/608.
6. Hamaker, H.G. (1876). *De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis*, dl. II, p. 370.
7. Het Nationaal Archief (HNA), Graven van Holland, arch. nr. 3.01.02., inv.nr. 244, E.L. 25, fol. 62.
8. Noordeloos, P. (1959). *Heerlijkheden in Westfriesland*, p. 55-57 in *West-Friesland Oud en Nieuw* nr. 26.
9. Bos-Rops, J.A.M.Y. (1993). *Graven op zoek naar geld. De inkomsten van de graven van Holland en Zeeland, 1389-1433*. p. 378.
10. Bos-Rops, (1993), p.110.
11. Van Mieris, dl. IV, p. 295/296, d.d. 4 en 6 aug. 1414.
12. HNA, Graven van Holland, arch.nr. 3.01.01, inv.nr. 237, *Register Privilegia* I.
13. Van Mieris, dl. III, 12 aug. 1426, p. 847.
14. Lams, W.G. (1664), *Het Groot Privilegie en Hantvest Boeck van Kennemerlandt en Kennemer-Gevolgh*, Amsterdam. p.55.
15. Graaf, R. de. (1996). *Oorlog om Holland 1000-1375*. p. 219.

Het aanzien van een kasteel in Oudkarspel

Wie heden ten dage in Oudkarspel ter hoogte van Dorpsstraat nummer 866 rijdt, heeft flink wat verbeeldingskracht nodig om daar een imposant 17^e-eeuws buitenverblijf met royale tuin voor te stellen.

De aan het Lange Voorhout in Den Haag verblijvende Johan Duyck gaf in 1641 (als Heer van Oudkarspel) opdracht tot de bouw van dit buitenhuis, dat door zijn omvang en uiterlijk volgens Hollandse begrippen een kasteel met luthof werd genoemd.

*Het nieuw gebouwde herenhuis te Oudkarspel,
Roelant Roghman 1646*

Geschiedenis

Johan Duyck was de zoon van Adriaan Duyck, secretaris van de Staten van Holland en West-Friesland.

Johan trouwde met zijn nicht Cornelia Duyck, dochter van Anthonis Duyck (griffier van het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland; raadsheer in de Hoge Raad van Holland en Zeeland en raadpensionaris van Holland en West-Friesland). 1)

Johan en Cornelia kregen samen één zoon, genaamd Adriaan († 1650).

Uit briefwisselingen tussen Cornelia Duyck en de bekende dichter Constantijn Huygens weten we dat zij het herenhuis tussen 1642 en 1644 bewoonden, de brieven zijn in Oudkarspel geschreven. 2)

Johan Duyck overlijdt in de nacht van 30 november op 1 december 1644.

1646

De weduwe Cornelia Duyck verkoopt, als voogd van haar minderjarige zoon Adriaan, aan Johan Overrijn van Schoterbosch (jurist, lid van de vroedschap Haarlem) het herenhuis met twee hoven of tuinen, waarvan één naast en het grootste tegenover het huis, met een speelhuis op en over het water, een moeshof over het water en vier percelen weiland achter het huis. 3)

Johan van Schoterbosch († 1666) was sinds 1641 gehuwd met Maria van Walenburgh, zij erfde na zijn overlijden het huis en de heerlijkheid.

In 1667 huwde zij met de Amsterdamse burgemeester Hendrik Hooft († 1679).

1680

De weduwe Maria van Walenburgh laat het herenhuis en de heerlijkheid na aan haar neef Mr. Adriaen Paets (advocaat, notaris, bewindvoerder VOC Rotterdam, † 1686).

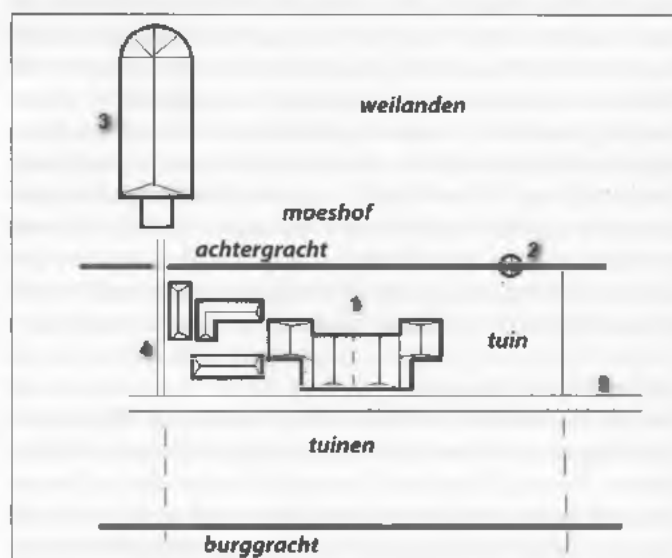
1687

Zijn zoon, eveneens genaamd Adriaen Paets (1657-1712), verkoopt op een veiling in Amsterdam aan Julius (Juliaan van der Moere) de heerlijkheid Oudkarspel, herenhuis met tuin en landerijen voor een bedrag van 23.000 gulden, gelegen beoosten de straat, belend ten oosten en noorden de kerk. 4)

Een andere lezing beschrijft 'de Crediteuren van Johan van Schoterbosch' die op een veiling in Amsterdam (1687) aan Julius van der Moere verkopen "een groot plezierich nieuwtgebout huijs, erff en tuijn over het huijs ende straat voor 24 duijsent gulden ruijm, doch gescat in goetijde wel 75 duijsent waert, met 7 morgen land en de heerlijkheid Oudkarspel". 5)

Julius van der Moere koopt eveneens in 1687 een perceel grond bij het herenhuis, afkomstig van de kerkmeesters van Oudkarspel, waarop eerder de schoolmeesterswoning stond, belend ten zuiden de kerk en ten noorden en oosten het predikantshuis. 6)

Historicus Johan Belonje (1899-1996) maakte een schetsplattegrond van de bebouwing rondom het herenhuis zoals het in de 17e eeuw moet zijn geweest.

*Overgenomen schets van Johan Belonje; (1) herenhuis;
(2) koepel of speelhuis met het moeshof over het water;
(3) kerk; (4) Kerkepad; (5) Hereweg (Dorpsstraat)*

Hij heeft de tekening van Roelant Roghman als voorbeeld genomen en noemt overeenkomsten tussen het herenhuis in Oudkarspel en het (ook door Roelant Roghman getekende) verdwenen kasteel Cronesteyn bij Zoeterwoude.

Het interieur, een kunstschilder en domineesdochter

In het voorjaar van 1689 ontvangt meester-kunstschilder Johannes van Bunningh (Jan van Bunnik) een verzoek van Julius van der Moere om de wanden in het herenhuis te decoreren/schilderen.

De uit Utrecht afkomstige Jan van Bunnik (1654-1727) was een bekend landschapsschilder in de Gouden Eeuw. Van 1671 tot 1684 werkte hij aan het hof in Italië en trad bij zijn terugkomst in Holland in dienst van stadhouder-koning Willem III van Oranje, waar hij de bovendeurstukken van enkele kamers in Paleis 't Loo voorzag van nieuw schilderwerk.

Ook het 17^e-eeuwse slot Zeist van Willem Adriaan van Nassau (kleinzoon van Prins Maurits) werd door Jan van Bunnik onderhanden genomen.

De werkzaamheden in het herenhuis van Oudkarspel duurden van mei 1689 tot de zomer van 1690.

Het schilderwerk zal (over een jaar genomen) de wanden van meerdere kamers hebben verfraaid.

Het kohier van haardstede of schoorsteengeld meldt in 1667 maar liefst een aantal van negen haardsteden in het herenhuis, waarmee het totaal aantal kamers aanzienlijk moet zijn geweest. 7)

Jan van Bunnik heeft gedurende zijn werkzame leven als landschapsschilder een herkenbare stijl ontwikkeld, overgenomen van zijn leermeester Herman Saftleven (1609-1685).

Heuvelachtige landschappen met kasteelachtige gebouwen onder een heldere hemel zijn een vast patroon in zijn werk en zal als soortgelijk tafereel ook op de wanden in het herenhuis van Oudkarspel geschilderd zijn.

Een schilderij van Jan van Bunnik als voorbeeld

Opdrachtgever en Heer van Oudkarspel, Julius van der Moere, overlijdt ten tijde van het schilderwerk aan de gevolgen van 'kinderpokken' († 15 juli 1689). Zijn zuster Eiselina overlijdt op dezelfde dag aan dezelfde ziekte. Een andere zuster (Hester) was twee weken eerder getroffen door de kinderpokken († 28 juni 1689).

Eerste erfgenaam van Julius was zijn enigst kind, Geertruyd Cornelia, die in 1690 te Delft op 5-jarige leeftijd overlijdt (kinderpokken?). 8) Adam van der Moere erft vervolgens (als broer van Julius) het herenhuis en de heerlijkheid.

Omdat kunstschilder Jan van Bunnik voor zijn geleverde schilderwerk nog een '*considerable som van penningen*' moest ontvangen, kwam dit nu onverwachts op conto van Adam van der Moere.

Adam was het blijkbaar met de hoogte van het bedrag niet eens, en liet in de zomer van 1690 een meester-kunstschilder uit Den Haag komen (Simon van der Does?), die tezamen met executeur testamentair Paulus Deurven, het werk van Jan van Bunnik in het herenhuis moest waarderen om te komen tot een geldbedrag.

Jan van Bunnik was het op zijn beurt met de uitkomst daarvan niet eens en begon daarop een lastercampagne tegen Adam van der Moere. 9)

Wapen van Julius van der Moere

Er speelde tegelijkertijd nog een ander verhaal rondom de kunstschilder en het herenhuis

Om dicht bij zijn werkzaamheden in Oudkarspel te kunnen verblijven wordt Jan van Bunnik een kamer in de predikantswoning naast de kerk aangeboden, de woning van de uit Volendam gekomen predikant Jacobus de Bont. 10)

De meegekomen schildersknecht Anthony moest het doen met een kamer in Alkmaar als logeeradres.

Volgens een verklaring van de predikant heeft "Johannes van Bunningh kunstschilder van Uijtrecht veel ommegangh en verkeerlinge gehad bij zijn dogter Grietje en dat hij sigh selven trouw belofte aan haar verbond ende de trouw soude voltrecken soo ras hij enige stucken schilderijen tot Amsterdam hadde doen vercopen om daar uijt de penningen ter de costen te versorgen".

De predikant drong diverse malen aan bij Jan van Bunnik om te komen tot een huwelijk met zijn dochter Grietje omdat zij zwanger was geraakt van hem, wat definitief werd bevestigd toen zij (onder druk van haar vader) 'in barensnood onder ede' aan de vroedvrouw had moeten verklaren wie de vader van het kind was, namelijk Jan van Bunnik. Ondanks de geboorte van dochter Ijtje (doop 25 maart 1691) kwam het voorlopig niet tot een huwelijk tussen Grietje de Bont en Jan van Bunnik.

De kunstschilder verdween en reisde verder naar zijn volgende opdracht

Het overlijden en de boedelscheiding van predikant Jacobus de Bont (+1697) bracht verandering.

Volgens een verklaring van Grietje de Bont op 24 september 1697 kon zij met de opbrengst van het aan haar toekomende deel uit vaders nalatenschap "ten oorsake van mijn man Johan van Bunningh verscheiden posten betalen en mij met mijn weijnigen gelt niet kan behelpen".

Zij ondertekende het stuk met het ongebruikelijke "Grietje Bont nu vrou van Bunnik".

Blijkbaar had het huwelijk met de kunstschilder onlangs alsnog plaatsgevonden (1697).

Met de opbrengst uit de erfenis konden niet alle gemaakte schulden van Jan van Bunnik worden voldaan.

Grietje de Bont (Bunnik) leende voor het resterende tekort een bedrag bij haar zuster Aaltje.

De kunstschilder stierf evenzo in 1727 in armoede te Utrecht, beroofd en geplunderd door zijn kinderen. 11)

Schilderijen van Jan van Bunnik worden tegenwoordig via de veilinghuizen voor bedragen van € 20.000,- en hoger verkocht.

Van Teijlingen

Adam van der Moere overlijdt op 24 september 1691, zijn zuster Aleida erft het herenhuis en de heerlijkheid Oudkarspel. Zij trouwt op 27 mei 1691 met Floris van Teijlingen, die zich daarna Heer van Oudkarspel mag noemen. Floris van Teijlingen is naast zijn burgemeesterschap van Alkmaar, hoofdingeland en heemraad van de Zijpe, Heerhugowaard, Schermer en Wieringerwaard.

Cornelis Pronk tekende het herenhuis in 1727 als 'het hof te Oudkarspel'

Het echtpaar bewoont zelf het herenhuis te Oudkarspel. 12) De tuin van het herenhuis wordt in 1718 uitgebreid door sloop van een naastgelegen huis, staande beoosten de straat, met de Achtergracht ten oosten. 13)

Na het overlijden van Floris van Teylingen (+1728) erft zijn zoon Cornelis Floris het herenhuis met de heerlijkheid Oudkarspel.

Cornelis Floris woont met zijn vrouw Christina van Kinschot in een huis aan de Oudegracht te Alkmaar, het herenhuis in Oudkarspel dient enkel als buitenverblijf.

Jan Lodewijk van Teylingen erfde het herenhuis 10 jaar later (1738), als zoon van voorgaande. Hij huwde in 1752 in Alkmaar met Maria van Foreest uit Hoorn. Het herenhuis in Oudkarspel werd na het huwelijk het hoofdverblijf. Na het overlijden van Jan Lodewijk (+1758) huwde Maria van Foreest achtereenvolgens met Francois Constantijn Druijvesteijn (schepen te Haarlem, +1767) en Mr. Jacob Binkhorst (jurist, hoofdofficier en raad der stad Hoorn).

Maria van Foreest overlijdt in 1781, Mr. Jacob Binkhorst in de nacht van 6 op 7 januari 1798 aan een 'subiet toeval' 14) Jacob Binkhorst werd begraven in Oudkarspel, waarmee aannemelijk is dat het herenhuis in het laatste kwart van de 18e eeuw door het echtpaar Binkhorst-Foreest werd bewoond.

Rond deze tijd is ook een gevangentoren aan een muur bij het huis gebouwd.

Het huis raakte daarna in verval door de kortdurende oorlog in het jaar 1799. 15)

Agatha Binkhorst (zuster van Jacob Binkhorst) verkoopt in 1807 het herenhuis, houtbos en moestuin aan Cornelis Eecen, Nicolaas Prijschoff en Abraham Borst.

Het huis wordt in 1808 afgebroken, de koepel of het speelhuis blijft behouden en bestaat nog in het jaar 1846. 16)

Locatie

Uitgaande van de eerste kadastrale legger en kaart (1819-1832):

* Herenhuis + erf op Oudkarspel sectie D 61, nu Dorpsstraat nummer 866-868.

* Bijbehorende tuinen sectie D62, 63, 66.

* Koepel of speelhuis op de Achtergracht tussen perceel 'moeshoef' sectie D 196 (later genaamd een singel) en perceel D 66.

Er heeft in het verleden (tot heden) geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden op de locatie van het herenhuis. Te verwachten is dat er onder het maaiveld minstens nog afbraakmateriaal, fundering, waterput en kelder te vinden zal zijn, naast een afvalplaats en restanten houtwerk van de koepel aan de Achtergracht.

In het verleden zijn er tijdens rioleringswerkzaamheden vóór het huis Dorpsstraat nummer 866, aan de straatzijde, resten van een fundering in het zicht gekomen, maar deze zijn niet onderzocht op herkomst en verdwenen weer onder een laag aarde. Tijdens graafwerk langs de randen van de Achtergracht zijn ter plaatse eveneens oude stenen gevonden, die echter niet bewaard zijn gebleven.

Kortom, er zijn nog veel vragen rondom dit 'kasteel'...

Naschrift redactie:

Dit artikel is eerder gepubliceerd in *Poldergeest*, het nieuwsbulletin van de Stichting RAG, Archeologische Werkgroep Kop van Noord-Holland en AWN Afd. 9 Noord-Holland Noord.

Met toestemming van de schrijver John van Lunsen mochten wij het ook in de *Otterplaat* publiceren.

Bronnen

1) Anthonis en Adriaan Duyck komen voor als broers in de grafelijke lenen.

2) KNAW.Huygens; briefwisseling met Constantijn Huygens deel III brief 3199, deel IV brief 3650.

3) NHA; band 132 inv.17 (Heerlijkheid Oudkarspel), Nationaal archief; Hof van Holland decreten -akte 3361/1648/047 (toegang nr. 3.03.01.01 inv.3361). Het decreet uit 1648 volgt 2 jaar na de feitelijke akte van transport uit 1646.

4) NHA; band 132 inv.19.

5 + 8) NHA; collectie losse aanwinsten 1075/1412 – één blad waarin een beknopte kladaantekening over de geschiedenis van Oudkarspel met herenhuis door A. Westphalen, advocaat te Alkmaar (in het slecht leesbare handschrift lijkt i.p.v. het jaar 1687, het jaar 1664 te staan m.b.t. verkoop herenhuis aan Julius van der Moere).

6) NHA; band 132 inv.20.

7) RAA; 50.2.1.007 inv.237 kohier van het haardstedegeld, in 1667 is het herenhuis verhuurd aan Sebastiaan Smout (uit Amsterdam, gehuwd met Anna Margrieta van Roer).

9) RAA; Notarieel Oudkarspel 23 januari 1691, akte 93.

10) Kerkelijk register (1701) van plaatsen en predikanten door Martinus Soermans; Jacobus Bont, rector in Edam, predikant in Volendam, vanaf 1677 predikant in Oudkarspel.

11) RAA; Notarieel Oudkarspel 6 december 1695, akte 169; idem notaris Jacob van Twuijver-Oudkarspel akte 24 september 1697; en "de levensbeschrijving der Nederlandse kunstschilders" door Jacob Camp Weyermann (jaar 1729).

12) RAA; 50.2.1.007 inv.33 : "het herenhuijs wert bij ons selfs bewoont", echter; een bij notaris Pieter van Beeck (Schagen) opgemaakt testament d.d. 25 mei 1696 geeft aan dat Floris van Teijlingen en Aleida van der Moere binnen Alkmaar woonachtig waren, zodat aangenomen mag worden dat het herenhuis in Oudkarspel niet het hoofdverblijf was.

13) NHA; band 132 inv.26.

14) *Leydse Courant* 15 januari 1798 pag. 4.

15) A.J. van der Aa 1846 deel VIII blz. 648.

16) Kadastrale legger Oudkarspel 1832 en 1841-1855, sectie D66 'idem zijnde een koepel'

Sluiswachter Simon Volkers

Simon Volkers in uniform, 1944

Mijn opa Simon Volkers is jarenlang sluiswachter geweest op de Roskamsluis in Noord-Scharwoude. De meeste mensen die wel eens met de auto de Westergweg (N242) in noordelijke richting hebben gevolgd, kennen de scherpe bocht naar rechts bij de Provinciale sluis in Noord-Scharwoude. De sluis ligt aan de linkerhand enigszins in de diepte. Als in de bocht naar links wordt afgeslagen en over de brug wordt gereden, is het uitzicht zowel naar links (de sluiskolk en de zuidelijke sluis-

deur) als naar rechts (het Waardje) zeer de moeite waard, zie de overzichtsfoto.

Velen van de oudere Langedijkers en zeker degenen die regelmatig in de sluis kwamen, zullen zich deze joviale en hulpvaardige man herinneren. Hij was echter niet alleen de sluiswachter van dienst op de Roskamsluis tussen 1937 en 1973, maar ook al eerder in de jaren dertig betrokken bij de aanleg van het kanaal Alkmaar (Omval) - Kolhorn en de sluis zelf.

De omgeving van de Roskamsluis in Noord-Scharwoude

Aanleg Kanaal Alkmaar – Kolhorn en de Roskamsluis
In 1930 wordt in de Provinciale Staten van Noord-Holland besloten de waterwegen in de provincie te moderniseren. Aanleiding was de toename van het scheepverkeer door onder meer de aanleg van de Wieringermeerpolder die in 1927 begon en in 1930 was afgerond. Het *Westfries Kanaalplan* zal naar schatting circa 9,1 miljoen gulden gaan kosten. In de jaren 30 (na de beurskrach in 1929 beginnen de crisisjaren) nam de werkloosheid in de westerse wereld, en dus ook in Nederland, hand over hand toe.

Een groep werklozen voor het graafwerk in het kader van het kanalenplan.

De man links op de foto met pijp is Simon Volkers.

Op het hoogtepunt was één op de vier arbeiders langer dan een jaar werkloos! In het kader van de bestrijding van de werkloosheid wordt dan ook besloten om de graafwerkzaamheden aan het kanalenplan deels door werklozen te laten uitvoeren. Dit onder beheer van de 'Ontginingsmaatschappij Noord-Holland'. Uiteraard werden de financiële consequenties eerst diepgaand bediscussieerd, maar als het Rijk inspringt voor de extra kosten wordt het plan aangenomen. Zo worden onder meer nabij het Waardje hele stukken kanaal met de hand uitgegraven.

De situatie van de bouw van de brug en de sluis op 17 juni 1935

De dubbele dienstwoning

In 1934 is het traject Alkmaar – Kolhorn grotendeels klaar en start men met de aanbesteding van een schutsluis in Noord-Scharwoude. Deze wordt gewonnen door de firma N.V. Oberon uit Amsterdam, opgericht in 1918 en bepaald geen 'kleine jongen'. Zo staan diverse grote bouwwerken op haar naam: de Amstel- en Heineken Brouwerijen, de Amsterdamsche Bank, een deel van de Bijenkorf en het Zwembad Zuid in Amsterdam. Maar Oberon is ook gespecialiseerd in infrastructurele werken, waaronder spoorbruggen, sluizen, kademuren en tunnels. Uiteraard zal de aanbestedingsprijs een belangrijk criterium zijn geweest, maar aangezien de nieuwe sluis tevens een spoorhefbrug en een vaste brug voor het wegverkeer moest bevatten, is de firma een logische keuze.

De laatste fase van de bouw van de sluis is de aanbesteding en de uitvoering van de dubbele dienstwoning en deurenloods. Dit karwei wordt de firma Henselmans uit Noord-Scharwoude gegund voor de prijs van 9.747 gulden. Eind 1936 is de Roskamsluis gereed en worden de eerste schepen geschut.

Karakteristieken van de Roskamsluis

De naam van de sluis is overgenomen van de al eerder genoemde Roskambrug. En die brug dankte haar naam weer aan een vermelding op een kaart uit 1683 van een boerderij met de naam "het Huijs de Roskam". Deze boerderij stond aan de zuidkant van de huidige Laanweg in de hoek met de ringdijk van de Heerhugowaard en was rond die tijd in het bezit van de familie Roskam.

De sluis (50 m. lang en 9 m. breed) had een dubbele functie: als schutsluis en als spuisluis. Als de Schermerboezem waterniveauverhoging had, werd de sluis ingezet als spuisluis voor de afwatering richting het Amstelmeer; in droge perioden juist als waterinlaat vanuit de Raaksmaatboezem. Het niveauverschil kon in de herfst oplopen tot een meter. Het scheepvaartverkeer is in de loop der jaren drastisch veranderd. Tot aan de jaren zestig 'schutte' de sluis bijna uitsluitend werkverkeer: suikerbietenvaart vanuit Kolhorn, hout voor Houthandel Eecen in Oudkarspel, Wieringermeervaart, weiboten van de Hollandse Melksuikerfabriek in Uitgeest en natuurlijk de alom bekende schuiten en vletten voor het vervoer van tuinbouwproducten naar de groenteveiling. In de jaren zestig kwam de recreatievaart op gang en deze

heeft in de decennia daarna het werkverkeer bijna volledig vervangen.

De spoorbrug lag er voornamelijk ten behoeve van het grootschalige railvervoer van groenten vanaf de groenteveiling van de Noordermarktbond in Noord-Scharwoude naar de afzetgebieden. Ook de spoorbrug werd vanuit de sluis bediend.

Simon Volkers

Simon (Siem) Volkers wordt op 2 juni 1908 in Heerhugowaard geboren in het gezin van Jan Volkers (1868) en Trijntje Ooijevaar (1874). Hij was de elfde telg in een gezin van dertien kinderen (waarvan er uiteindelijk maar vier

De zuidkant van de sluis met de spoorbrug

Graafwerkzaamheden in het kader van de bouw van de sluis door de firma Oberon

bleven leven). Eind jaren twintig werken hij en zijn vader als *groenteboeren* in Heerhugowaard. Maar dat stopt abrupt als vader Jan in 1930 overlijdt. We zien Simon daarna weer terug in de eerder genoemde werkloosheidsprojecten, waar hij als *polderwerker* graaft aan het kanaal Alkmaar - Kolhorn. Het werk als polderwerker zint hem niet zo erg en dus bekwaamt hij zich op een ander vlak. Zo haalt hij in 1933, met een goede beoordeling, zijn politiediploma. Het lot zal echter anders beschikken.

In 1934 solliciteert hij bij Provinciale Waterstaat naar de functie van sluiswachter op de dan nog te bouwen Roskamsluis. Waarschijnlijk is hij hiertoe 'aangezet' door ing. J. Schuurman, de ontwerper van de sluis. Deze begeleidde tevens de uitvoering en was daardoor vaak te vinden op de bouwplaats. Blijkbaar bestond er een 'klik' tussen beide mannen, wat in een levenslange vriendschap resulteerde. Het antwoord op de vroege sollicitatie was eenvoudig en ambtelijk: afgewezen omdat "er bij mijn Dienst een vacature, als door U bedoeld, niet bestaat". In de twee daaropvolgende jaren werkt Simon in dienst van de firma Oberon mee aan de bouw van de sluis.

De sollicitatie van een paar jaar eerder is echter niet in vergetelheid geraakt. In 1937 valt hij af en toe in als sluiswachter. Uit de originele loonbriefjes wordt duidelijk dat de invalbeurten langzamerhand overgaan in een 'los' dienstverband: 1938: 4 maanden, 1939: 8 maanden, 1940: 7 maanden en 1942: 8 maanden.

Ondertussen is Simon in 1936 getrouwd met Anna Mourits (1912), dochter van Klaas Mourits, *mollenvanger* uit

Heerhugowaard. In korte tijd komen er twee zonen: Johannes Nicolaas (Jan) in 1937 en Nicolaas Simon (Nico) in 1939. Omdat het loon van een polderwerker toch echt onvoldoende was om een gezin te onderhouden, runnen Simon en Anna van 1940 tot 1942 daarom ook café Spoorzicht in Heerhugowaard. Eind 1942 wordt dochter Tiny (van café De Schelvis) er geboren. Volgens de familiechroniek en op het biljart. Maar dan wordt hij in datzelfde jaar toch eindelijk aangesteld als 'Arbeider in Algemeenen Dienst' bij Provinciale Waterstaat. De eerste aanstelling is nog van tijdelijke aard en de jaarwedde bedraagt fl. 1.173,12. Hier gaan nog wel de kosten af voor de dienstwoning (fl. 164,24 per

jaar). Het gezin betreft enkele weken na de geboorte van Tiny de dienstwoning aan de sluis. Het tijdelijke dienstverband wordt in 1949 omgezet in een vast contract met de officiële aanstelling als *sluiswachter*. In 1963 volgt ten slotte nog de bevordering tot *ondersluismeester*. De diensten worden in die tijd gedeeld door twee sluiswachters: het rooster loopt van 6:00 tot 14:00 en van 14:00 tot 22:00 uur. Wekelijks wordt gewisseld.

Anekdoten

Simon stond bekend als een hartelijke, enthousiaste, humorvolle en vriendelijke man. Zo had hij onder de jachtschippers vele goede kennissen en vrienden. "Hoe kan het ook anders", vertelde hij in 1973 in een interview, "mensen met vakantie zijn altijd plezierige mensen en als je zelf niet chagrijnig van aard bent is het contact er heel gauw."

Er zijn flink wat anekdotes overgebleven over Simon en de volgende willen we de lezer niet onthouden: Zo doet hij bijvoorbeeld niet moeilijk als er een houttransport uit de richting Alkmaar aankwam voor houthandel Eecen in Oudkarspel. Hij opent, geheel tegen de regels in, beide sluisdeuren tegelijk zodat de boomstammen door de stroming ongehinderd kunnen 'doorvaren'. De tweede anekdote heeft betrekking op het vangen van vis op de sluis. De stroming neemt flink wat vis mee, met name snoek en paling. Een fuik is vlot opgesteld achter één van de sluisdeuren en door het openen van een rinket (schuif in sluisdeur om het water door te laten) wordt de vis meegezogen de fuik in. Uiteraard ten strengste verboden, maar de paling smaakte 'merakels' lekker! Als provinciaal

Simon bezig met het ijsvrij maken van een dukdalf

ambtenaar mocht Simon trouwens geen giften aannemen van schippers.

Daar werd hij soms op gewezen door zijn baas. Toch waren er veel schippers die hem graag iets wilden geven. Zij gooiden dan wat geld op de kade, dat Simon aan het eind van de dag 'vond' en opraapte. *Geld dat je vindt, mag je houden, toch?*

Simon bedient de sluis altijd met veel enthousiasme en ijver. Tot een jaar voor zijn *eervolle ontslag* wegens pensionering op 1 juli 1973, wordt de sluis nog handmatig bediend. *"Met ellebogenstoom"*, noemt hij dat humorvol. Van de elektrische sluisbediening heeft hij dus maar kort kunnen genieten: *"Al die tijd hebben ze me aan laten modderen en vlak voor mijn afscheid maken ze de boel elektrisch"*, klaagt hij quasi verongelijkt in een krantenartikel over zijn vertrek. Als blijk van waardering ontvangt hij als afscheidscadeau een fiets, uitgereikt door de heer Ozinga, hoofdingenieur van Provinciale Waterstaat Haarlem. Simon overlijdt ten slotte in 1983, zijn vrouw Anna drie jaar later.

En de sluis, ook daar hebben in de afgelopen decennia de nodige veranderingen plaatsgevonden. Wie nu een kijkje gaat nemen zal, ten opzichte van de foto's, drie karakteristieke onderdelen missen: de spoorbrug, de dubbele dienstwoning en het wachtershuisje op de brug. Ze zijn allemaal in de loop der tijd verdwenen. En er staat nog het nodige te gebeuren. Het plan is om in de nabije toekomst de bediening op afstand plaats te laten vinden. De functie van de sluis blijft zeker behouden, maar toekomstige generaties zullen een romantisch verhaal als bovenstaand niet meer kunnen optekenen.

Bronnen:

- Persoonlijk archief, S. Volkers.
- *Langedijk Waterrijk*, Stichting Langedijk Waterrijk, nr. 53, maart 2012: *De Roskamsluis* door Willem Waiboer.
- *Van Otterplaat tot Groenveldsweid*, Stichting Langedijker Verleden, okt. 2004: *De boerderijen van Roskam en De Wit aan de Laanweg* door Henk Komen.
- *Haarlems Dagblad*, 20 apr 1934: pag. 2, 25 aug 1936: pag. 10, 21 jan 1937: pag. 1.

Het nieuws van 100 jaar geleden

Wat hield de inwoners van Langedijk bezig in 1916 en welk Langedijker nieuws haalde de landelijke en regionale kranten?

Wij hebben een selectie gemaakt uit het nieuws van 1916. Wij hebben de berichten naar een aantal grotere onderwerpen geselecteerd en verhalend beschreven.

1. Gevolgen Eerste Wereldoorlog

Hoewel Nederland in de Eerste Wereldoorlog neutraal bleef, kreeg ook Langedijk te maken met de gevolgen van die oorlog die in Europa in volle hevigheid woedde. In de kranten gaat het vaak over de hoge groenteprijzen, zeker in het eerste half jaar. Maar ook de schaarste en hoge prijzen van andere goederen halen het nieuws.

Diverse kranten – eerste half jaar

Zo maar een kleine greep.

Zo duur als de groente nu is, is zij nog nooit geweest. Ongehoorde prijzen. Tal van bouwers ontvangen voor hun producten geldsommen, die zij er nog nooit voor hebben gemaakt. 't Is een gouden tijd voor den Langedijk.

De aanvoer van regeringsgroenten is schaars, waarvan menig groentehandelaar gebruik maakt om de prijs op te voeren.

De prijs van de nog aanwezige kool stijgt schrikbarend, de bouwer die nog voorraad heeft, zit goed. Er is een bouwer die 16.000 rode kolen heeft verkocht voor f 0,80 per stuk. Natuurlijk is dat geluk maar voor enkelen weggelegd.

Schager Courant – 5 januari

Naast goedkoop brood, goedkope groenten en goedkope steenkolen, hebben we hier nu ook goedkope cokes. De cokes die hier f 0,80 per mud kost, wordt door het Gemeentebestuur van Oudkarspel beschikbaar gesteld bij alle handelaren voor f 0,60 per mud. On- en minvermogens zullen slechts een bon van het secretarie hebben te halen.

Schager Courant – 14 maart

Door het steeds duurder worden van de grondstoffen hebben verschillende bakkers aan de Langedijk de prijzen van het brood verhoogd. Meerdere bakkers bakken ook geen krentenbrood meer wegens de abnormale krentenprijzen.

Melk te koop gevraagd

door G. H. VAN RIJN, melkslijter
Noordscharwoude.

Schager Courant – 18 maart

Er is aan de Langedijk een nieuwe handel geopend, nl de handel in koolbladeren, die voor hoge prijzen worden opgekocht om te worden ingelegd om naar het buitenland te worden vervoerd als volksvoedsel.

Schager Courant – 1 augustus

Dat er voedselnood is, blijkt wel uit het feit dat voor een driekwart praam met rode koolbladeren f 17,50 betaald wordt door de inmaakfabrieken.

Schager Courant – 1 april

Aan de Langedijk zijn deze week opkopers van chocolade geweest, die elke voorraad tegen hoge prijzen kochten. Menig winkelier heeft niet meer in voorraad. Is dit billijk tegenover de burgerij of was men alleen op geld belust.

Schager Courant – 22 april

Spiedvergadering van alle bakkers aan de Langedijk, behalve bakker Verkroost te Zuid-Scharwoude, over het afgewezen verzoek van de bakkers aan de minister om ook klein wit brood te mogen bakken. De minister meende dat het Nederlandse volk maar weinig besef heeft van de ernstige omstandigheden. Het volk moet het thans maar eens ondervinden. Algemeen werd de houding van de minister betreurd, maar er restte niets anders dan te berusten.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H – 20 mei

Bij de te Oudkarspel gehouden keuring voor de Nationale militie werden afgekeurd G. Paarlberg en J. Trompetter.

De Telegraaf – 12 juli

De burgemeester van Zuid-Scharwoude wenst geen regeringsrijst aan de bevolking ter beschikking te stellen, omdat er aan de Langedijk voldoende aardappelen zijn. Hij had er aan kunnen toevoegen dat de aardappelen niet goedkoper te krijgen zijn dan 60 cent per vijf kop. Wie dit dus missen kan, kan van de Langedijker aardappelen gebruik maken.

Schager Courant – 1 augustus

Omdat er geen afname is vanuit het buitenland, zal er drie dagen niet worden geveild.

Prov. Geldersche en Overijsselsche Courant – 18 augustus

De gemobiliseerde soldaten uit Langedijk en omgeving krijgen in november 3 weken verlof voor het oogsten en voor levering klaar maken van winterkool (volksvoedsel).

Nieuwsblad voor het Noorden – 2 september

Voor de inmaak van regeringszuurkool is te Noord-Scharwoude een fabriek ingericht die aan de hoogste eisen voldoet.

De Telegraaf – 13 september

In de gehele Langedijk is men zonder suiker. Alleen de Coöp. Vereniging Vooruit heeft nog een geringe voorraad.

2. Watersnood 1916

In de nacht van 13 op 14 januari 1916 voltrok zich in Nederland een watersnoodramp. Een stormvloed viel samen met een hoge waterstand op de rivieren, als gevolg hiervan braken op tientallen plaatsen de dijken, vooral langs de toenmalige Zuiderzee. Daarnaast was er op veel plaatsen sprake van schade aan dijken. In de provincie Noord-Holland vielen 19 doden, terwijl elders nog eens 32 mensen omkwamen. In Noord-Holland raakten de Anna Paulownapolder, het eiland Marken en Waterland overstroomd. Maar wat merkten de mensen in Langedijk van deze watersnoodramp?

REGTER & DE JONG's Nederl. Biograaf-Theater
Is op de Kermis te OUDKARSPÉL.
Standplaats op het erf van den Heer VAN ZALINGEN.
Elken dag BESLIST GEHEEL NIEUW PROGRAM.
Als EXTRA-nummer:
De Watersnood in Noord-Holland.

Schager Courant – 18 januari

In de polder Wieringerwaard dreigde de dijk bij het stoomgemaal te bezwijken. Met behulp van Langedijker schippers met hun vrachtschepen werden bewoners en hun vee geëvacueerd uit de polder.

Schager Courant – 20 januari

In Oudkarspel wordt in zaal Buckmann (café Huis de Brederode) een liefdadigheids-soirée georganiseerd, waarvan de entreegelden ten goede komen aan de noodlijdenden van de overstroming in Anna Paulowna. De journalist hoopt dat het voorbeeld van Oudkarspel op veel plaatsen navolging vindt. Wat dit initiatief overigens heeft opgebracht vermeldt de historie helaas niet.

Diverse kranten

Te Broek op Langedijk hebben een 50-tal notabele ingezetenen een deurcollecte gehouden die niet minder dan f 2.580,60 opbracht. De gemeente telt 2.200 inwoners.

Te Zuid-Scharwoude heeft een collecte voor de noodlijdenden f 750 opgebracht, men is voornemens nogmaals een collecte te houden.

In Oudkarspel heeft een collecte f 650 opgebracht.

Tuinbouwvereniging De Toekomst te Zuid-Scharwoude besloot f 300 ter beschikking te stellen van het Watersnood-Comité.

Te Broek op Langedijk bracht een collecte voor het Watersnoodfonds f 2.500 op. En in Noord-Scharwoude f 1.300. Beide gemeentes hebben samen 3.600 inwoners.

Rotterdamsch Nieuwsblad – 6 maart

De Raifeissenbank van Broek op Langedijk stelt voor haar reservekas te storten in de kassen van de zusterbanken die door de Watersnood grote financiële schade hebben geleden.

De Volksstem – 20 september

Op de laatste lijsten van het Kon. Nationaal Steuncomité komt een gift voor van f 5.076 van de zuurkoolfabrieken in Nederland te Broek op Langedijk.

De Telegraaf – 13 november

In Broek in Waterland werden ettelijke bunders van het overstroomde land beplant met kool.

Zowel in kwaliteit als in kwantiteit komt de opbrengst overeen met die van de kleilanden van de Langedijk. De kool werd getransporteerd naar Broek op Langedijk en daar geveild.

3. Dienstweigeringsmanifest

Dominee J. Terlet van Zuid-Scharwoude kwam in het nieuws, zelfs het landelijke nieuws, omdat hij samen met een aantal dominees uit de regio het dienstweigeringsmanifest had ondertekend.

Het Dienstweigeringsmanifest van 1915 was een oproep om de dienstplicht te weigeren.

Doordat in de Eerste Wereldoorlog soldaten als kanonnenvlees dienden, kwam er steeds meer verzet tegen het militaire denken. Naast het persoonlijke ethische aspect was er ook verzet vanuit sociaal-revolutionaire hoek. Bekende voorvechters hierbij waren Henriette Roland Holst, Bart de Ligt, Jacob van Rees en Lodewijk van Mierop. Een aantal predikanten kwam in 1915 met een dienstweigeringsmanifest. Het werd opgesteld door Van Mierop en predikant Louis Adriën Bähler in vegetarisch restaurant Pomona in Utrecht. De tekst luidde:

Waarde Medeburgers!

Wij allen, wier namen staan onder deze verklaring, richten ons tot het Nederlandsche volk om te getuigen tegen den geest van oorlog en militarisme, die al meer en meer daarover vaardig wordt.

Wij verklaren hier openlijk dat wij ons met onze gansche ziel keeren tegen alles wat tot het militarisme behoort, ook in den vorm van een dusgenaamd volksleger.

Voorzoovelen wij ooit tot gewapende landsverdediging verplicht gerekend zouden worden, hopen wij de kracht te bezitten om alle persoonlijke rechtstreeksche deelname te weigeren, de kracht om liever gevangenisstraf te ondergaan, ja zelfs gefusileerd te worden, dan ontrouw te plegen aan ons geweten, onze overtuiging, of wat wij de hoogste wetten van algemeene menscheijkheid achten.

Voorzoovelen wij - hetzij mannen, hetzij vrouwen - om onderscheidene redenen nimmer in de termen van militieplicht zouden vallen, schenken wij toch door deze onderteekening onzen zedelijken steun aan hen, die op bovengenoemden grond elke

persoonlijke geweldsdaad in dienst van het militarisme weigeren, terwijl wij zouden wenschen, ten volle in hunne aanspraakelijkheid te mogen en te kunnen deelen.

Immers wij beschouwen dienstweigering als één der middelen, welker samenwerking het militarisme zal vernietigen, waarbij de persoonlijke dienstweigering groote, zedelijke waarde heeft, mede om tot massale dienstweigering te geraken.

Er waren meer dan duizend ondertekenaars, even was er zelfs een Landelijke Organisatie van Ondertekenaars. Maar de regering vervolgde de ondertekenaars, zo werden enkele ambtenaren die getekend hadden ontslagen. (bron: www.wikipedia.nl)

Dominee Terlet uit Zuid-Scharwoude was een van de ondertekenaars en had het manifest onder een aantal dorpsgenoten verspreid. Evenals een aantal andere spijtoptanten had hij zijn ondertekening later weer teruggetrokken. Ook hij werd door de regering vervolgd.

Voor de rechtbank in Alkmaar werd tegen dominee Terlet twee maanden gevangenisstraf geëist, evenals tegen de dominees van Schoorl en Schagerbrug. Tegen de dominee van Abbekerk werd 1 maand gevangenisstraf geëist en tegen dominee Schermerhorn uit Hoorn 3 maanden gevangenisstraf.

De rechtbank in Alkmaar sprak alle 5 dominees vrij, waaronder dus dominee Terlet.

In hoger beroep eiste de advocaat-generaal bij het gerechtshof Amsterdam tegen alle 5 dominees 1 maand gevangenisstraf.

Het gerechtshof Amsterdam sprak de dominee van Abbekerk vrij.

Dominee Terlet en de dominee van Schoorl werden ieder tot een geldboete van f 10 of vijf dagen hechtenis veroordeeld. Deze straf was lager dan die van de twee andere dominees, omdat Terlet en zijn collega hun naam onder het manifest hadden teruggenomen.

De dominees van Schagerbrug en Hoorn werden veroordeeld tot f 75 boete of 15 dagen hechtenis.

4. Veiling en spoorlijnen

In 1915 waren de veiling en spoorlijn in Noord-Scharwoude geopend. Dat de veiling en de spoorlijn een succes zijn, wordt duidelijk in een paar krantenberichten.

Schager Courant – 5 januari

Over de korte periode sinds de opening (1 september 1915) zijn er al 1687 spoorwagons verzonden. Ook de regeringskool, die alleen in Broek op Langedijk zou worden geladen, werd nu ook vanuit Noord-Scharwoude verzonden.

Schager Courant – 23 april

Tijdens de uitvoering van Symphonieorkest Sempre Crescendo werd de door de dirigent Jac. Prijs gecomponeerde Tuinbouwmarsch ten gehore gebracht. Dit nummer was gecomponeerd als herinnering aan de stichting van de veiling. Het couplet van deze mars luidde:

“Geen trein, - die puft - heeft ons verlucht, Geen bouwer, die nu nog meer zucht”.

5. Woningnood

In 1916 neemt de woningnood aan de Langedijk steeds meer toe. Een van de oorzaken is de sterke toename van het personeelsbestand van de inmaakfabrieken voor groenten. Op diverse momenten in 1916 komen we krantenberichten over de woningnood tegen.

De fabrikanten van ingemaakte groenten kopen steeds meer arbeiderswoningen, waardoor de huurders van die woningen uit hun woning worden gezet, op dat moment al vier gezinnen. Er is met de grootste moeite voor deze mensen zelfs niet de meest primitieve woning te krijgen, zelfs niet het kleinste hokje. De gemeentebesturen worden opgeroepen om aan een oplossing mee te werken.

In Zuid-Scharwoude werd een bewoner door de rechterlijke macht uit zijn woning gezet.

Door P. Verburg is een groot huis voor zijn arbeiders gekocht en heeft daar ongeveer 50 arbeiders gehuisvest.

6. Electrificatie

In 1916 ontstaat er in de gemeentebesturen steeds meer onrust over de uitbreidingsplannen van de gasfabriek. Als alternatief wordt de elektrificatie van Langedijk genoemd. Het begint met een klein berichtje op 24 februari, maar wordt gevolgd door meerdere berichten uit de gemeenteraadsvergaderingen.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H – 24 februari

De capaciteit van de gasfabriek is niet meer voldoende om een voldoende hoeveelheid gas te produceren. De uitbreiding zal f 36.000 kosten, welk bedrag voornamelijk de gemeentebesturen van de Langedijker gemeentes moet worden opgehoest. Er gaan stemmen op om elektrische verlichting te krijgen.

Schager Courant – 14 maart

In een openbaar schrijven stelt de directeur van de gasfabriek dat er van een elektrische kabel in Langedijk niets kan komen. De abnormaal hoge koperprijs en het met de gemeente Sint Pancras gesloten contract zijn daarvoor ernstige beletselen.

Schager Courant – 14 maart

In een bijeenkomst van de Langedijker winkeliersvereniging toont de directeur van de Kennemer Centrale bioscopisch (filmbeelden) wat er allemaal met elektriciteit mogelijk is.

Schager Courant - 2 augustus

Terwijl de gemeentebesturen nog vergaderen en een commissie benoemen over de uitbreiding van de gasfabriek en de elektrificatie, krijgt een klein gedeelte van Langedijk al elektriciteit. De bewoners van de afgelegen Diepsmeer krijgen dankzij het poldergemaal aansluiting op het elektriciteitsnet van Koedijk.

7. Schoolkwestie

— LANGEDIJK.

Door de opheffing van de R. K. kiesvereniging, aan den Langedijk, en de mislukte pogingen om haar te reorganiseeren, zullen thans plaatselijke R. K. kiesverenigingen worden opgericht te Noord- en Zuid-Scharwoude.

— LANGEDIJK.

De R. K. Propagandaclub aan den Langedijk heeft besloten de kiezerakweek krachtig ter hand te nemen en vingerwijzing voor de linksche partijen om in ver niet voerde Katholieken onder te doen.

In Nederland gaat de verzuiling van de maatschappij steeds verder, ook aan de Langedijk. Een van de kwesties waarin de verzuiling een grote rol speelt zijn de berichten van begin 1916 dat er aan de Langedijk een R.K.-school zal worden gebouwd.

— NOORD-SCHARWOUDE.

In de vergadering der pas opgerichte Rooms-Katholieke Kiesveren. afhier, waarin het Bestuur werd gekozen en het Reglement vastgesteld, vestigde de Herw. Heer Kapelaan er de aandacht op, dat de groei der bevolking in Noord-Scharwoude ten gunste der katholieken was; de meerderheid der burgers was thans katholiek. In deze gemeente moet dus goede actie worden gevoerd.

Laten de anders denkenden hier nota van nemen; het meerendeel der kiezers is niet Rooms-Katholiek! Mogen ook zij voor tegen-actie gereed zijn!

De gemeenteraad van Noord-Scharwoude had net besloten tot het benoemen van een zesde leerkracht en de gemeenteraad van Zuid-Scharwoude overweegt dat nog. Maar als de R.K.-school zou worden gebouwd, zouden die benoemingen niet nodig zijn geweest.

Voor de R. K. School. De extra-gave der parochianen voor de te stichten R. K. school bedroeg dit jaar omstreeks 600. Voorwaar een mooi bedrag, daar deze gave geheel buiten het schoolfonds om is bijeengebracht. Nu de totstandkoming der school in uitzicht is gesteld, moge dit een spoorslag zijn om het schoolfonds tevens krachtig te steunen.

Schager Courant - 25 maart

De oude R.K.-kerk aan de Langedijk zal worden afgebroken en in de plaats daarvan wordt een school gebouwd. Voorlopig met 3 lokalen die in de loop van 1911 worden geopend. De verwachting is dat in de loop van dat jaar meerdere lokalen worden bijgebouwd.

— ZUIDSCHARWOUDE.

De oude R.-K. kerk aan den Langedijk wordt afgebroken en in de plaats daarvan een school gebouwd. Voorlopig zullen 3 lokalen worden gebouwd welke in 1917 zullen worden geopend. In den loop van dat jaar zullen weer meerdere lokalen worden bijgebouwd.

Schager Courant - 17 mei

De Bond van Ned. Onderwijzers heeft aan de gemeenteraad van Zuid-Scharwoude verzocht maatregelen te nemen om aan de overbevolking van de klassen een einde te maken.

— LANGEDIJK.

Aan den Langedijk loopen thans hardnekkige geruchten, dat eerlang de R.-K. school zal worden gebouwd! 't Is te hopen, dat er spoedig zekerheid worde verkregen, want de gemeenteraad van Noordscharwoude besloot reeds een 6de leerkracht aan te stellen en aan den Raad van Zuidscharwoude zou door de afd. van den Bond van Ned. Onderwijzers een adres worden gericht, mede voor het aanstellen van een 6de leerkracht. Werd de R.-K. binnenkort gebouwd, dan zou dit natuurlijk niet noodig wesen.

De Telegraaf - 16 oktober

In een vergadering van de Vereniging Volksonderwijs over de wijziging van de onderwijswet in Amsterdam merkt J. Du Burck uit Langedijk tegen de spreker van die avond op: "Als men de katholieken in de gemeenten aan de Langedijk vraagt: wilt gij een katholieke school?, dan antwoorden zij: "Nee, maar de pastoor wil het!"

Schager Courant - 15 en 18 november

De gemeente Zuid-Scharwoude besluit een aantal kinderen uit Zuid-Scharwoude naar de school in Broek op Langedijk te sturen om de overbevolking van de klassen tegen te gaan. Enkele ouders zijn in verzet gegaan tegen dit besluit van de gemeente.

8. Ongevallen en branden

Wat van alle jaren is en de gemoederen in Langedijk ook in 1916 bezig hield, waren ongevallen, soms met dodelijke afloop, en branden. Een greep uit deze ongevallen.

Schager Courant - 1 februari

Door het breken van de haak viel de sluiswachter van het Noordeinde van Oudkarspel in de sluis. IJlings toegeschoten hulp bracht hem weer op het droge.

De Tijd - 6 maart

Schipper D., varende op De Tijdgeest raakte met zijn hoofd tussen de machine van zijn schip en overleed aan de gevolgen.

Schager Courant - 12 april

Op de Dijk in Oudkarspel raakt het kind van P.D. te water. De huishoudster sprong in het water om het kind te redden, maar slaagde daar niet in. Gelukkig kwam veldwachter Prijs langs en wist beide op het droge te brengen.

Schager Courant – 13 april

Een kind van caféhouder J.H. uit Oudkarspel dronk uit een pot met kokend water. Dankzij geneeskundige hulp gaat het weer goed met het kind.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H – 18 april

Een meisje op de fiets met een zakje gemalen koffie werd gewaarschuwd dat zij de koffie verloor. Omdat zij omkeek reed zij de vaart in. Zij kwam met een nat pak en de schrik vrij.

Nb. Op 6 juni staat ditzelfde berichtje nogmaals in dezelfde krant.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H – 4 mei

In de drukkerij in Noord-Scharwoude raakte de letterzetter met zijn hand bekneld tussen de motor, waardoor een van zijn vingers moest worden geamputeerd.

Schager Courant – 4 mei

In de drukkerij in Noord-Scharwoude raakte de letterzetter met zijn hand bekneld tussen de motor, waardoor drie van zijn vingers moesten worden geamputeerd.

De Tijd – 16 mei

Door de schrik raakte paard en kar van de broodfabriek "De Coöp. Vereniging" te Broek op Langedijk te water. Het brood was bedorven, het paard moest worden afgeemaakt, maar de voerman kwam er met slechts een nat pak vanaf.

De Grondwet – 10 juni

In de zuivelfabriek bij Broek op Langedijk is een werkmans in een kuip met kokend water gevallen. Hij is aan de gevolgen overleden.

Eindhovens Dagblad – 31 juli

Op de Zaan bij Wormerveer had een noodlottig ongeluk plaats. Een motorboot komende met groenten van de Langedijk overvoer een bootje met twee vissers die hun netten binnenhaalden. Een van de vissers is verdronken, het lijk van de ongelukkige is nog niet gevonden.

De Grondwet – 14 september

In Broek op Langedijk werd een Alkmaarse koopman in zeven, door een fietser omver gereden. Met ernstige kneuzingen werd hij naar het ziekenhuis in Alkmaar gebracht, waar hij maandag is overleden.

Nieuwsblad van het Noorden – 2 december (en andere landelijke kranten)

Terwijl de moeder even afwezig was, is een kind van H. Balder in Broek op Langedijk al kruipend op een test met vuur gekomen en is in brand geraakt. Het kind is nog dezelfde dag aan de brandwonden overleden.

9. Misdaad, mishandeling en zo

Met enige regelmaat staan in 1916 berichtjes in de kranten van misdaden en mishandelingen in Langedijk of door inwoners van Langedijk, we hebben een greep uit deze zaken genomen.

Schager Courant – 10 februari

Een 21-jarige bakkersknecht uit Zuid-Scharwoude moest zich voor de rechter verantwoorden voor de diefstal van meerdere rijwiellantaarns. De officier van justitie eiste 4 maanden gevangenisstraf.

Schager Courant – 9 maart

Na een avondje kaarten, met de nodige drank, besloten een schipper en een arbeider uit Oudkarspel rond middernacht naar het land van Kees Over aan de Snipsloot te gaan om daar een stuit mest te stelen. Met hun praam voeren ze erheen, laadden de mest in hun praam en voeren terug. De mest werd verkocht. Maar de veldwachter rook kennelijk onraad en bracht de heren voor de rechtbank.

Schager Courant – 18 maart

De bijeenkomsten van de vereniging "Voor de Jeugd" in Oudkarspel lijken te bloeien. Tijdens de laatste bijeenkomst luisterden kinderen in het café van Nap aandachtig naar een verhaal. Maar een aantal belhamels vergalden de pret en waren zo rumoerig en baldadig dat af en toe moest worden gestopt. Zij bonden de deur vast, drukten ruiten in en gooiden zoden modder naar binnen.

Schager Courant – 8 april

Twee Langedijkers gingen in een café in Alkmaar op de vuist over een schone dame. De wat verwarrende zitting met elkaar tegensprekende verdachten en getuigen werd door de president van de rechtbank geschorst. Er volgde vrijspraak.

Op dezelfde dag moest ook arbeider Piet Rempt uit Zuid-Scharwoude voor de rechter verschijnen. Hij was in gevecht geraakt met veldwachter Boon, die hij sloeg, beet en krabde. Piet had ook al een achttal vonnissen wegens openbare dronkenschap achter de rug, maar dat zou hem niet meer overkomen, want hij was geheelonthouder geworden. Hij kreeg 6 weken voorwaardelijke gevangenisstraf, als hij zich gedurende 3 jaar niet meer aan eens strafbaar feit schuldig zou maken.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H – 27 april

Bij een bakker in Noord-Scharwoude werd door de politie een plaat kadetjes in beslag genomen, die moesten dienen voor een bruiloftspartij.

De Tijd – 27 mei

Tot tweemaal toe heeft men geprobeerd in te breken in de R.K. pastorie. In beide gevallen werd de inbraak verijdeld, omdat de hond van de kapelaan aansloeg. De dieven vertrokken per schuitje.

Schager Courant – 7 juni

De Spoorstraat werd in rep en roer gebracht door 3 kostgangers van Verburg die teveel gedronken hadden. Op zichzelf is dit hier niet ongewoon. Een van de onrustmakers zwaai-de met een scherp staal. Een van de burens die hun tot rust maande, zou een por van een mes krijgen, maar was iets sneller en sloeg de aanvallers met een emmer op zijn hoofd. Andere burens maakten hem het mes afhandig, maar hierbij liep de onrustmaker verwondingen op waardoor geneeskundige hulp noodzakelijk was. Twee dokters hechtten ter plaatse de verwondingen. De dokters en de politie waren nauwelijks weg of de onrustmaker scheurde in een aanval van dronkemanswaan zijn verband af waardoor hij voor de tweede maal bloedverlies leed. Na weer verbonden te zijn kregen de politie en de burgemeester de zaak weer rustig. Het was half twee toen de rust weer was teruggekeerd.

Nieuwsblad voor het Noorden – 28 juli

Een gedeserteerde militair die in Amsterdam met een jong meisje uit Oudkarspel verbleef, werd aangehouden en aan de militaire autoriteiten overgeleverd. Het minderjarige meisje werd naar haar ouders gebracht.

De Telegraaf – 1 augustus

In Wormerveer is een groentehandelaar uit Broek op Langedijk aangehouden die 2^e kwaliteit bloemkolen als voor de maximum prijs van 1^e kwaliteit verkocht.

Schager Courant – 7 september

Schipper Alb. ten Bruggencate uit Broek op Langedijk moest voor de rechtbank komen omdat hij enige zakken roggemeel van Wessanen in Wormerveer naar meelmolenaar Bos in Noord-Scharwoude had vervoerd. Omdat uitvoer uit de stelling van Amsterdam verboden was, werd hij veroordeeld tot f 10 boete of 5 dagen hechtenis.

Voor hetzelfde feit werd schipper Corn. Van Schoorl uit Broek op Langedijk in oktober ook veroordeeld tot f 10 boete of 5 dagen hechtenis.

Schager Courant 31 oktober

Opnieuw is het in Oudkarspel onrustig door arbeiders van Verburg. Na een avond cafébezoek gingen zij onder harmonicamuziek naar het huis waar zij in de kost zijn. In dit grote huis heeft P. Verburg ongeveer 50 arbeiders gehuisvest. Aldaar aangekomen werd zo ongeveer alles kort en klein geslagen. Een van hen liep een gevaarlijke messteek op. Zeven jongens werden door de gemeentelijke politiemacht opgebracht naar het politiebureau.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H – 9 november

Slager Mooi uit Zuid-Scharwoude had op zijn fiets in woeste vaart iemand aangereden waardoor die zwaar werd verwond. De officier wijst er op dat slagingsjongens veelal de weg onveilig maken door onbezonnen te rijden. De rechter veroordeelde hem tot 7 dagen gevangenisstraf.

De Telegraaf – 28 november

De bezorger van de coöp. Bakkerij te Zuid-Scharwoude werd met zijn paard en wagen tussen Koedijk en Alkmaar staande gehouden door zigeuners die hem van zijn portefeuille met f 300 beroofden. De zigeuners werden door voorbijgangers genoodzaakt de portefeuille terug te geven. De broodbezorger bleek slechts het portret van zijn vrouw te missen.

Schager Courant – 23 december

In de tweede fabriek van Verburg zijn alle drijfriemen gestolen. Het personeel kan hierdoor slechts gedeeltelijk werken. De politie stelt een onderzoek in.

10. Overige berichten

Tenslotte nog een greep uit overige krantenberichten uit Langedijk uit 1916.

Schager Courant – 13 februari

Er worden pogingen ondernomen om de twee in Zuid-Scharwoude gevestigde Raifeissenbanken tot een te verenigen.

Magazijn „De Gunst” - J. H. MEIJER, N.-Scharwoude.
ONTVANGEN EEN RUIME KEUZE
Heeren-, Jongeheeren-Costumes en Kinderpakjes
Prachtige waaiers in overhemden, Dassen, hofels, hoorden, Pantofoles
Grootste keuze in **HOEDEN en PETTEN.**
Het beste adres voor **VAK- en WERKMANSCLEEDING.** Te
vóór 6 uren 's ochtten open doot, bezocht dan eerst MEIJER'S CONFECTION-MAGAZIJN.
Aanbevolen **J. H. MEIJER.**

Schager Courant – 13 februari

De gemeenteontvanger van Zuid-Scharwoude, Joh. Greidanus, heeft na 36 jaar trouwe dienst zijn eervol ontslag aangevraagd.

Schager Courant – 19 februari

De afdeling Langedijk van de Ned. Barbiers en Kappersbond heeft besloten de algehele zondagssluiting in te voeren en op overtreding een boete te stellen. Slechts één barbier aan de Langedijk werkt niet mee.

Schager Courant – 22 maart en 10 mei

Van de Ned. Autoclub is door de gemeentes Oudkarspel en Noord-Scharwoude een verzoek ontvangen tot afronding van scherpe hoeken en meerdere verbeteringen van wegen. Beide gemeenteraden zijn van oordeel dat dergelijke belemmeringspunten hier niet zijn.

Algemeen Handelsblad – 5 april

In een advertentie wordt meegedeeld dat de treinenloop op het baanvak Alkmaar – Broek op Langedijk met ingang van 8 april zal worden hervat als vóór de verkeersstremming.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H - 4 mei

De opbrengst van de gehouden hoefjesdag heeft in Oudkarspel f 43,38 opgebracht en in Noord-Scharwoude f 29,58.

Gevraagd:

**een tweede Knecht,
aan de Stoombierbottelarij te Oud-
karspel.**

Schager Courant - 4 mei

Jb. Smit vierde zijn 35-jarig jubileum bij de conservenfabriek in Noord-Scharwoude, waarvan 25 jaar voor P. Verburg. Als blijk van blijvend aandenken werd hem door de oud-directeur Brinkman, de directeur P. Verburg en de leden van het personeel een klerenkast gegeven en een bedrag van f 22,50.

Schager Courant - 4 mei

De pogingen om de 2 Raifeissenbanken van Zuid-Scharwoude tot een te verenigen moeten vrijwel als mislukt worden beschouwd.

Schager Courant - 30 mei

In Oudkarspel is een R.K. Geitenfokvereniging opgericht.

Schager Courant - 17 juni

Het werkvolk aan de zaagmolen in Oudkarspel had een meevallertje. Als een extra gave ter bestrijding van de steeds duurder wordende levensmiddelen ontvingen zij f 25. Mogen meerdere patroons dit voorbeeld volgen.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H - 8 juli

Het café met vergunning aan de Spoorstraat van de heer K. Koppen is verkocht aan H. Hart, die daarin een geheel onthouderslokaal zal stichten.

Ons Blad: Katholiek nieuwsblad voor N-H - 29 juli

Op 7 augustus vindt de aanbesteding plaats van het bouwen, verbouwen en inrichten van een zuurkoolfabriek. De heer P. Verburg zal een nieuwe zuurkoolfabriek bouwen en daarnaast zal er een grote fabriek voor de bereiding van gedroogde groenten worden gebouwd.

Schager Courant - 16 september

Op initiatief van de afd. HHW van de Bond van Ned. Onderwijzers, gesteund door de afd. Langedijk van Het Witte Kruis, is een brochure samengesteld over de nadelige gevolgen van het roken door kinderen. Aan verschillende verenigingen en notabelen zal worden gevraagd de brochure te verspreiden.

Te koop aangeboden:

een draaibare Ligtent,
zonder gebreken, binnenmaat 2 M.
lang en 1.50 M. breed.
Te bevragen bij L. van Rijswijk
Zuidscharwoude.

Schager Courant - 26 september

Maandagmorgen werd een harddraverij voor boerenpaarden gehouden.

Schager Courant - 18 oktober

De tramdienst van Kl. De Boer te Zuid-Scharwoude is opgeheven. Wie nu met de het Broeker spoor mee wil, moet of een rijtuig huren of te voet gaan. Wanneer zal de Langedijk zijn elektrische tram krijgen?

Algemeen Handelsblad - 18 november

Dirk Witte heeft een nieuw lied: 'Het land van Noord-Scharwou'. Een lofzang op de liefde in Noord-Scharwou, welke druipet van Hollandse boerenweelde.

OMNIBUSDIENST

Oudkarspel—Noord-Scharwoude—Station.

Vertrek van Oudkarspel op Zon- en Feestdagen.

8 uur 47	richting	Helder
9 " 55	"	Amsterdam—Helder
2 " 8	"	" " "
4 " 44	"	Amsterdam
5 " 46	"	Helder (vanaf Café Het Bonte Paard, N.-Scharwoude)
8 " 39	"	Amsterdam

Overige dagen.

6 uur 15	richting	Amsterdam (alleen des Maandags)
7 " 5	"	Helder (alleen Dond.)
9 " 55	"	Amsterdam—Helder
11 " 52	"	Amsterdam
2 " 8	"	Amsterdam—Helder
4 " 44	"	Amsterdam
5 " 46	"	Helder (vanaf Café Het Bonte Paard N.-Scharwoude.

Aanbevelend, de Ondernemer,
C. HOOGEBOOM.

Onbekende namen foto ijsfeest 1917

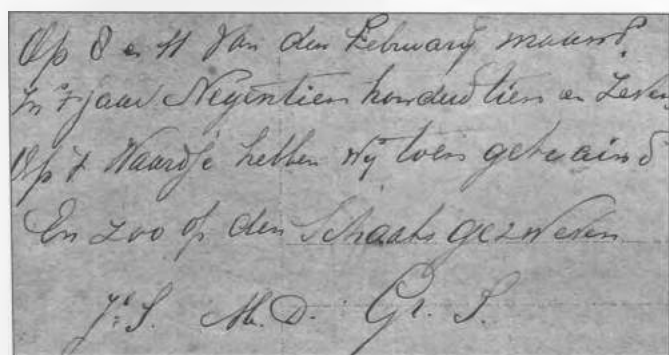
Wie zijn dit?

John van Lunsen stuurde ons een foto waarop drie mensen op schaatsen staan. Hij schreef ons:

"Bijgaande foto vond ik enkele jaren geleden in een familiearchief, waar ik de complete fotocollectie van mocht inventariseren.

De foto is genomen in 1917 op het Waardje te Oudkarspel. De foto was destijds toegezonden, als een soort ansichtkaart. Ik weet niet wie de personen zijn op de foto."

Achterop de foto staat een gedichtje van vier regels:

*Op 8 en 11 van den February maand
In 't jaar Negentien honderd tien en zeven
Op 't Waardje hebben wij toen getraind
En zoo op den schaats gezweven*

Dan komen de initialen:

Jb S.

H. D.

Gr. S.

Zij kunnen uit Oudkarspel komen, omdat ze op het Waardje schaatsen, maar dat is niet zeker.

Het blijft een raadsel, dat John van Lunsen graag opgelost zou zien:

"Ik zou wel willen weten wie het zijn voor zover dat te achterhalen is".

Vraag aan de lezers daarom: wie kan hier informatie over geven?

De redactie heeft ook zijn huiswerk gedaan en gespeurd in het krantenarchief van Regionaal Archief Alkmaar. Middenin de Eerste Wereldoorlog viel de winter van 1916 – 1917 al vroeg in en hield ook vrij lang aan. De winter begon in november met een aantal nachten waarin het kwik al onder nul daalde. Vanaf dat moment bleef het rond het nulpunt, met af en toe sneeuw. Vanaf half januari sloeg de vorst pas echt toe, van 23 januari tot 6 februari vroom het matig tot streng, daarna werd de vorst iets minder.

Vanaf eind januari staan de kranten vol met ijsberichten uit het hele land, over allerlei wedstrijden op het ijs als hardrijden, schoonrijden, ringrijden en priksleewedstrijden. Maar ook ander vermaak als gekostumeerd bal tot zelfs kermis op het ijs. Op zondag 4 februari organiseerde de ijsclub Volharding uit Oudkarspel wedstrijden in hardprikken voor heren en ringsteken voor paren. Er werd gestreden om geldprijzen, de winnaar van het hardprikken won f 7. Door de snijdende kou en de kermis op het ijs in Nieuwe Niedorp viel de belangstelling echter tegen.

Voor de dinsdag daarop, dus 6 februari, was de baan in Oudkarspel al ter beschikking gesteld aan de ijsclub van Noord-Scharwoude voor een wedstrijd schoonrijden

Medaille van Hillegonda Joman, 1^e prijs

voor dames uit Oudkarspel en Noord-Scharwoude. Het bestuur van de Volharding besloot om na afloop van die wedstrijd een bal op het ijs te houden, omdat de muziek toch al aanwezig was. Verder besloot het bestuur van de Volharding om op donderdag 8 februari een gekostumeerde wedstrijd te houden. Voor het mooiste, het origineelste en het meest komische kostuum werden prijzen beschikbaar gesteld. En na afloop werd er uiteraard weer een bal georganiseerd.

In de Schager Courant van 8 februari staat de uitslag van de wedstrijd van de ijsclub Noord-Scharwoude vermeld: mevrouw Borst en de heer Van Loo wonnen bij de senioren. Bij de jeugd beneden de 16 jaar waren de winnaars H. Joman en Jb. Smit en zij wonnen naast de medaille f 4. Laat Hillegonda Joman nu de oma van onze voorzitter Hans de Graaf zijn! Een tante van Hans heeft nog de door zijn oma gewonnen medailles bewaard.

Vervolgens staat in de Schager Courant van zaterdag 10 februari de uitslag van de gekostumeerde wedstrijd van donderdag. In 5 onderdelen werden prijzen uitgedeeld. In afdeling 5 (= groepen) werd de eerste prijs gewonnen door nummer 12: het Oud-Hollands gezin (zien wij hen op deze foto?). Helaas werden er geen namen vermeld in de krant. En 's avonds was er weer gekostumeerd bal in het café van dhr. Buckman.

In dezelfde krant staat een grote advertentie van de activiteiten die ijsclub Volharding in de week daarna ging organiseren. Op zondag een groot gekostumeerd feest, met na afloop bal op het ijs. Op dinsdag een wedstrijd schoonarren en op donderdag hardrijden om het kampioenschap van Langedijk.

In de Schager Courant van 13 februari staat een verslag van dat gekostumeerde feest op de ijsbaan. De deelname op zondag was boven verwachting, 120 gekostumeerde deelnemers in diverse kleuren en uitmonstering. Volgens de krant werd door de atletenclub, de landverhuizers, de doofstomme potlodenverkoper en de straatjongens met marmotjes de stemming verhoogd. Na afloop van het ijsfeest ging men in optocht naar café Buckman voor het bal. Tijdens deze bijeenkomst in het café richtte de burgemeester een dankwoord tot de organisatie.

Volgens de journalist van de Schager Courant werd de avond voortijdig om half elf door de burgemeester beëindigd om wanordelijkheden door het vele drankgebruik te voorkomen. Dit laatste gedeelte van het bericht werd een week later gerectificeerd en er werden verontschuldigungen gemaakt door de Schager Courant. Dit bleek alleen gedaan te zijn om de zekerheid te hebben dat de zaal om 11.00 uur ontruimd was.

Op berbaald verzoek morgen
ZONDAGMIDDAG
Groot gekostumeerd feest
op de IJSBAAN te
OUDKARPEL.
Grote deelname gewenscht.
Alle deelnemers (sters) ontvangen
een herinnerings-medaille.
GEEN INLEGGELD.
Bal op het ijs
voor gekostumeerden **VRIJ.**
Officiële ontvangst om 1 uur in
t lokaal van den heer **BUCKMAN.**
Dinsdag SCHOONARREN
om kunstvoorwerpen.
Ontvangst om 1 uur op de feestbaan
Donderdag HARDRIJDEN
om het kampioenschap van Lan-
gedijk.
Namens het Bestuur,
I. M. K. VAN LOO, Secretaris.

Uit de schoenendoos van mijn ouders

In de schoenendoos van mijn moeder vind ik een heleboel losse foto's die zij in haar jonge jaren gemaakt heeft met haar 'Sunlichtkastje'. Een fototoestel van de 'Sunlight' zeepblokken. Ze liggen kriskras los in een doos en niet netjes geplakt in een fotoboek. Het zijn contactafdrukken direct van het negatief en de randen zijn door de fotograaf met een slagschaar met kartelranden geknipt, wat toen gebruikelijk was. Door de foto's zijn de herinneringen en de verhalen van vroeger levendig gehouden en kunnen in het perspectief van hun tijd geplaatst worden.

Mijn ouders groeiden op in Oudkarspel vanaf het begin van de 20^e eeuw in een periode dat er veel onrust was in onze omringende landen. In Nederland is dat niet ongemerkt voorbij gegaan. Men had het niet breed, maar de mensen wisten niet beter en waren op hun manier daarmee tevreden.

In de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) bleef Nederland nog neutraal. De Belgen vluchtten toen massaal naar ons land. De meesten bleven niet lang en het merendeel was na die oorlog weer terug naar hun vaderland. Sommigen zijn hier blijven wonen, ook bij ons in de Langedijk. Op de Luizeknip bijvoorbeeld woonde in mijn jeugd nog een oude bakker: Ferdinand. Hij zou zo'n Belgische vluchteling zijn geweest.

In de jaren twintig was er een economische opbloei tot de beurskrach van 1929 in New York. Wereldwijd volgde toen de 'Grote Depressie'. De Nederlandse regering ging op van alles bezuinigen en er ontstond een grote werkloosheid met veel ellende.

Na een aantal jaren kwam er een herstel van de economie en mijn vader besloot toen om als zelfstandige te beginnen. Hij was timmerman-aannemer en bezat de noodzakelijke papieren daarvoor. Hij vestigde zich in Oudkarspel op Dorpsstraat 913. Het huis was oorspronkelijk van de grootouders van mijn moederskant (de Wit) en zou later mijn geboortehuis worden. Achter dit huis staat nog de schuur die als timmerwerkplaats werd ingericht, naast de oude nu gedempte 'diksloot'.

In die tijd ging alles te voet of met de fiets. Met of zonder handkar ging je 'op karwei'. Voor het handgereedschap hadden de timmerlieden een speciale gereedschapsbak: voor de zaag, beitels, schietlood, blokschaaf, booromslag, enzovoort. Elektrisch gereedschap hadden ze alleen in de timmerwerkplaats. Op het werk werd alles met de hand bewerkt of eerst thuis voorbereid. Het materiaal (bijvoorbeeld hout) werd te voet meegenomen op een handkar. Bij een grotere klus werd het materiaal bij de aannemers op het werk afgeleverd. Voor het hout had Eecen daarvoor een lange wagen met een span trekpaarden. Op de bok zat Piet Klingeler die in de omgeving het hout bezorgde op het werk.

Laanweg 18 in aanbouw

Laanweg 18 opgeleverd (1933)

Omstreeks 1933 heeft vader samen met zijn oom Gerard Zeeman, de melkboer, een serie huizen gebouwd aan de Laanweg: zie foto 1 en foto 2. Dit huis, Laanweg 18, kreeg als eerste bewoner Klaas Kliffen (uit Zuid-Scharwoude), die getrouwd was met de zus van mijn vader, Riek Valkonet. De huidige bewoner van dit huis is nu Jaap Plakman. Dit hele project aan de Laanweg leek op een familieonderneming.

Mobilisatie

In de jaren dertig van de vorige eeuw begon het in Europa onrustiger te worden. Vooral Duitsland begon zich steeds agressiever te gedragen. De dreiging van weer een oorlog hing in de lucht. Op 29 augustus 1939 ging Nederland uiteindelijk mobiliseren. Mijn vader, als jonge ondernemer, moest zich melden in Alkmaar en kreeg als mobilisatiebestemming het eiland Terschelling. Bestuurlijk maakte dit eiland samen met Vlieland toen nog deel uit van de provincie Noord-Holland. Mijn moeder bleef met een kind, mijn broer Jan van 4 jaar, alleen achter in Oudkarspel.

Op 10 mei 1940 viel Duitsland Nederland binnen. In die tussentijd was het voor de kersverse militairen oefenen en afwachten geweest. Met haar zoontje is mijn moeder voor die Duitse inval nog een keer enkele dagen op bezoek geweest in Terschelling. Met andere militairen werden dan logeeradressen georganiseerd: zie foto 3

en 4. Niet bekend is of ze ook het soldatenmenu 'Rats, kuch en boonen' heeft gegeten. Dat was toen een bekend soldatenlied van Lou Bandy dat iedereen meezong.

Gemobiliseerd: Joh Valkonet rechts

Bezoek in Terschelling

Binnen een week was de strijd gestreden. Het Nederlandse leger capituleerde. De militairen werden ontwapend, krijgsgevangen gemaakt en moesten op hun locatie blijven. Op Terschelling hadden ze geen schot hoeven lossen. Geen vijand gezien. Wel hebben ze het gebulder van de kanonnen gehoord bij de verdediging van de Afsluitdijk bij Kornwerderzand.

Omstreeks 1 juni 1940 werd er dan echt gededemobiliseerd en mocht gelukkig iedereen ten slotte naar huis terug met zogenaamd 'Groot Verlof'.

Thuisgekomen pakte ieder weer zijn eigen werkzaamheden op en ging aan de slag alsof er niets was gebeurd. Maar toen Duitsland aan de verliezende hand was, werd het voor iedereen toch moeilijker. Het werd gevaarlijker, grimmiger en je was als het ware je leven niet meer zeker. Lukraak werden er mensen opgepakt bij razzia's, voor represailles of voor de 'Arbeitseinsatz' en kwamen dan niet meer terug.

De uiteindelijke bevrijding in mei 1945 was dan ook voor iedereen een grote opluchting. Als herinnering aan de

mobilisatie van 1940 heb ik nog een herinneringstegeltje overgehouden dat vroeger bij ons thuis aan de wand heeft gehangen.

Herinneringstegel Mobilisatie 1940

Direct na de bevrijding werd door het 'Militaire Gezag' de 'Bijzondere Rechtspleging' ingesteld. Aanvankelijk werden er 150.000 personen geïnterneerd of gearresteerd: NSB-ers, collaborateurs, verraders, oorlogsmisdadigers, enzovoort. Die konden niet allemaal berecht worden en het merendeel kwam dan ook na enige tijd weer vrij. Vrouwen, die omgegaan waren met Duitsers, werden opgepakt en in het openbaar vaak bruut kaalgeschoren. In 1947 waren er nog ongeveer 25.000 politiek geïnterneerden die op berechting wachtten. De processen die gevoerd werden beheersten lang het nieuws en bleven de gemoederen nog lang bezighouden met herinneringen aan de bezetting (zie opmerking 1).

In 1989 werden de laatste twee Duitse oorlogsmisdadigers vrijgelaten uit de gevangenis en zijn in hetzelfde jaar kort na elkaar overleden. Oorspronkelijk waren ze met zijn vieren die in Breda een levenslange straf uitzaten. Lages werd in 1966 vrij gelaten en Kotälla overleed in 1979 tijdens het uitzitten van z'n straf. Zij zijn bekend geworden als 'de vier', 'de drie' en tenslotte 'de twee van Breda'.

Ondanks deze sfeer was er vrij snel veel optimisme bij de mensen. Door de wederopbouw was er voor iedereen volop werk. Mijn vader begon zelfs al na te denken hoe hij zijn eerste vakantiebestemming zou willen invullen!

Vakantie.

Mijn grootouders van moederskant zijn nooit uit West-Friesland geweest. Opoe de Wit kwam van de Moerbeek (Morrebok) bij Lutjewinkel. Af en toe gingen ze op familiebezoek en dat was het dan. De kans is groot dat

ze dat nog te voet deden! Ze zullen wel gebruik hebben gemaakt van de bus via Schagen naar Sint Maarten of de Moerbeek.

Opa Valkonet kwam uit Den Haag. Hij is altijd een stadsmens gebleven. Voor familiebezoek gingen ze dan met het openbaar vervoer. Mijn beide grootouders heb ik nooit zien fietsen. Er was geen telefoon en de onderlinge familiecontacten werden per brief onderhouden.

Na de oorlog kwam de 'bouwvakvakantie'. Iets nieuws. Min of meer verplicht werd het werk in de bouw dan stilgelegd. Het begon met een week en het salaris van de bouwvakkers werd doorbetaald.

Voor de oorlog was tuberculose een gevaarlijke en besmettelijke ziekte. De behandeling bestond uit rust en kuren in gezonde lucht. Het liefst in een sanatorium, maar het gebeurde ook thuis in een zogenoemd TBC-huisje. Dat werd dan bij de mensen in de tuin gezet, met een bed. Er zaten rollen onder. Voor het kuren van de patiënt kon het huisje dan in een gunstige stand worden gezet. Als kind heb ik wel diverse huisjes bij mensen nog zien staan. Door het beschikbaar komen van medicijnen na de oorlog kon tuberculose effectiever behandeld worden en zijn die huisjes verdwenen. Lang werd er nog getest op tuberculose met de "Testreactie van Mantoux".

Mijn vader had een dergelijk huisje overgenomen om er in 1947 mee op vakantie te gaan. De eerste bestemming was gevallen op Sint Maartensbrug, dichtbij de kust. Op het boerenerv van boer Quaks. Het huisje bestond uit losse houten panelen: wanden, een vloer en een dak. Het was eenvoudig op te bouwen en weer te demonteren. Tegen de achterwand stond een 2-persoons stapelbed: de jongelui boven en vader en moeder op het onderste bed op de vloer. Aan de voorkant zaten twee grote openslaande deuren en in de zijkanen een klein raampje. Aan de achterkant, onder een afdak, stond een klein tafeltje waarop gekookt werd met 2 eigentijdse oliepijpen. (zie opmerking 2)

*Het eerste zomerhuisje in 1947.
Van links naar rechts: Rens en Jan Valkonet,
Dick Mulder, Joh Valkonet, Jan Mulder en
zijn vrouw Marie Kansen.*

Volgens de foto's en de verhalen moet het als volgt zijn gegaan. In 1947 gingen we samen een week op vakantie met de familie Mulder, de smid. Mulder was getrouwd met Marie Kansen en ze hadden een zoon Dick, die iets jonger was dan mijn broer Jan (1935). Mulder was chauffeur geweest bij Eecen en had de smederij overgenomen in Oudkarspel. Hij regelde het vervoer en gezamenlijk werd het huisje naar Sint Maartensbrug gebracht en weer terug. Jan Mulder had ook nog een motorfiets, een BSA van voor de oorlog, die de oorlog doorstaan had. Mijn vader had voor de mobilisatie al afstand genomen van zijn Ariel motorfiets.

Wij vonden het een prachtige ervaring. Ik was 4 jaar en de hond van de boer was mijn grootste vriend. Ik kan me nog herinneren dat ik op de tank van de motor zat, mijn vader achterop en dat we over een kale betonweg naar het strand zijn gereden. Later heb ik begrepen dat dit nog een gevolg moet zijn geweest van de oorlog. De duinen waren toen 'Sperr-gebiet' en er woonde toen nog niemand meer.

Voor de familie Mulder was het te primitief. Als het regende was er te weinig woonruimte. Bovendien leefde bij hen de angst of het dak het wel zou houden toen er midden in de nacht een zware onweersbui kwam.

*Op het strand van Sint Maartenszee.
Rens Valkonet, Moeder Valkonet, Jan Valkonet, Jan Mulder,
Moeder Mulder en Dick Mulder.*

Het volgende jaar (1948) gingen we naar Groet op camping 'de Paardenhemel'. De camping bestaat nog steeds en heeft 3 velden, afgeschermd door struiken en bomen voor voornamelijk seizoenplaatsen. Na een paar jaar zou ons huisje daar ook langer in het seizoen blijven staan. Het huisje was een paar meter verlengd met aan de voorkant twee openslaande ramen en een zijingang. Dat was al een hele verbetering. Binnen hadden we nu meer woonruimte. Alleen stonden we het eerste jaar op een volkomen verkeerde plek. Vlakbij de plees van de camping. Houten huisjes met een toiletten en een deksel. Met veel stankoverlast moesten die regelmatig geleegd worden. Mijn moeder vond dat helemaal niks en eiste dat we de volgende jaren er zo ver mogelijk vanaf zouden staan. Daarna hadden we dat probleem niet meer.

De familie Feller stond in 1948 ook een week op de camping met een tent. Ouwe Feller (Piet) was er met z'n dochter Tinie die in de oorlog een kind had gekregen, Peter, die ongeveer een jaar jonger was dan ik. Samen speelden we toen veel met elkaar. We waren bijna burens en zowel Jan als ik waren toen kind aan huis bij de Fellers. Ijs en Jan zaten in dezelfde klas van de lagere school.

Hier zijn we op het strand van Camperduin in 1948.
Op de achterste rij: Piet Feller (met sigaret),
Tinie Feller en mijn ouders.
In het midden: Nel de Ruijter uit Zuid.-Scharwoude en
Hennie Weil, twee vriendinnen die op bezoek waren.
Vooraan ligt Ijs Feller. Ijs is daarna nog een paar keer met
ons samen in Groet op vakantie mee geweest.

Vakantie 1949. Van links naar rechts staan Jan, Ijs,
Rens en Nel Hink van de Kroonstraat. Nel Hink stond in dat
jaar met haar familie ook op de Paardenhemel in Groet.

Er kwam vanuit de Langedijk regelmatig bezoek. We gingen dan gezamenlijk naar het strand van Camperduin door de duinen. Ik was veruit de jongste, maar ik kan me wel herinneren dat we tot woede van de campingbaas (Piet Kos) veel gevoetbald hebben met de rest van de camping. In die periode was er ook kermis in Groet. De traditie was altijd dat we de eerste avond al naar het strand gingen om de zonsondergang te zien.

(1949) Voor het zomerhuisje: In het raam mijn moeder, daarvoor
5 dames Hink van de Kroonstraat met Ijs Feller en van der
Weele (voetbalde in het elftal van Jan en Ijs).
Vooraan zitten Jan en Rens.

Tot omstreeks 1963 hebben we daar een jaarlijkse seizoenplaats gehad. Aan het begin van het seizoen werd het huisje dan geplaatst en na het seizoen moest het worden opgeruimd.

Buiten onze vakanties werd het huisje ook verhuurd aan anderen, onder andere mensen uit de Zaan. Ook uit de Langedijk werd er gebruik van gemaakt, zoals de familie Waterdrinker uit de Laanweg. Zij woonden naast Klaas Kliffen en hij had een vrachtwagen met een dagelijkse bodedienst op Alkmaar via de Heerhugowaard. Vaak zorgde hij ook voor het transport van het huisje en kampeerde dan ook 1 of 2 weken in de zomer in Groet. Buiten het seizoen werd het huisje bij ons thuis opgeslagen op de zolder van de timmerwerkplaats.

Rens Valkonet,

Son en Breugel, 20 mei 2016.

Opmerking 1 over de Politiek gedetineerden in 1945:

De laatste Nederlandse politieke delinquenten kwamen in 1964 uit de gevangenis.

Er zijn 154 doodstraffen uitgesproken, waarvan er 39 zijn voltrokken. De laatste in 1952. (zie NPO-Geschiedenis, Geschiedenis 24)

Door toedoen van Koningin Juliana werd er bij veel doodstraffen steeds meer gratie verleend en de straf omgezet in levenslang of zelfs strafvermindering. Dit viel niet goed bij de gerechtelijke macht en bij de verzetsorganisaties. Een belangrijke straffpleiter in die tijd was mr. J. Zaaier.

Opmerking 2:

In het huisje was toen geen gas, water of elektriciteit en afvoer. Gekookt werd er op petroleumstellen en licht kwam van een stormlamp op petroleum. Op het terrein was een gemeenschappelijke kraan.

Rechtszaak gemeente tegen Heer van Zuid-Scharwoude

In de jaren 70 van de vorige eeuw begon de gemeente Langedijk tegen de Heer van Zuid-Scharwoude een rechtszaak. Je zou zeggen dat er dan toch wel heel wat aan de hand moest zijn voordat het zover kwam. Wat had de gemeente tegen deze Heer om hem een proces aan te doen? Had die het zo bont gemaakt en de gemeente zo getergd dat de enige uitweg een proces kon zijn? Zeker als we zien dat het om een bedrag van f 535,88 per jaar gaat, was het dan allemaal wel de moeite en de (juridische!) kosten waard om dit aan te gaan vechten?

Om goed te begrijpen waar het nu precies om ging, moeten we eerst maar eens in de historie duiken. Het is dan wel nodig om een paar honderd jaar terug te gaan in de tijd. Een tijd waarin Heerlijke rechten van een Heer normaal zijn, een tijd dat je een dorp kon kopen en Heerlijke rechten mocht uitoefenen.

De Heer en de Heerlijkheid

In de middeleeuwen kon een graaf aan een edelman, die zich verdienstelijk had gemaakt, een stuk land in beheer geven. Het stuk land van zo'n Heer is dan een Heerlijkheid met Heerlijke rechten. Die rechten waren onder andere dat je een schout mocht benoemen en de lagere rechtspraak mocht regelen. De inkomsten kreeg je onder meer via het tiendenstelsel. Dit stelsel was een belasting op de gewassen, waarvan de Heer een tiende kreeg.

In het begin van de 80-jarige oorlog (1568-1648) verklaarden de Staten-Generaal zich in 1581 onafhankelijk en erkenden hun koning Filips II niet meer. De grafelijke rechten gingen naar de Staten van Holland en West-Friesland en die droegen het beheer ervan weer over aan de stadhouder. In 1702 komt echter het probleem dat alle mannelijke nakomelingen van die stadhouder, Willem III (ondertussen koning van Engeland), zijn uitgestorven. De Staten nemen het beheer over de grafelijke domeinen nu weer over maar zitten in geldnood. Ze verkopen daarom verschillende delen als Heerlijkheden aan particulieren. Soms kocht een dorpsbestuur het met alle rechten (dat deed Broek op Langedijk, voor f 20.000), maar meestal ging het naar een regent.

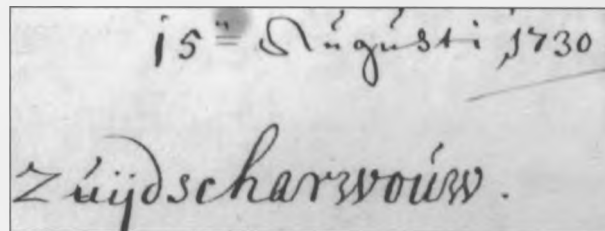

Jacob Mispelblom Beyer (1696-1757, in 1730)
de eerste 'Heer van Zuid-Scharwoude'

Wie koopt de Heerlijkheid Zuid-Scharwoude?

Op die manier koopt Jacob Mispelblom Beyer (1696-1757) in 1730 voor f 19.100 de Ambachtsheerlijkheid Zuid-Scharwoude, want Zuid-Scharwoude ligt in een ambacht, het Geestmerambacht. Deze Jacob Mispelblom Beyer was Raad in de Vroedschap van Schiedam.

De rechten bestonden onder andere uit het vis- en jacht-recht, het innen van diverse belastingen waaronder het Tiendrecht, het spreken van recht in lagere zaken en uiteraard het voeren van de titel 'Heer van Zuid-Scharwoude'. Hij benoemde ook de schout en de secretaris.

Datum op de koopakte, 15 augustus 1730

In juli 1731 bezoekt hij zijn nieuwe aanwinst en wordt met veel feestelijkheden onthaald. Verder laat hij het aan de schout over om de belasting te innen. In het verleden gaf dat soms een heel gedoe hoe je de gewassen op de waarde van 1/10 kon bepalen. Maar gelukkig hebben de Staten voor de ambachtsheerlijkheden bij de verkoop in 1730 een vast geldbedrag per jaar vastgesteld. Voortaan moet Zuid-Scharwoude elk jaar f 535,88 betalen. Enkele andere inkomsten leveren Jacob Mispelblom Beyer nog ruim f 25 op. De schout moet dat allemaal innen en maakt het weer over aan de ambachtsheer Mispelblom Beyer.

Opvolgers van Jacobus Mispelblom Beyer

Als Jacobus Mispelblom Beyer in 1757 overlijdt, gaan de rechten als erfenis naar zijn zoon Hendrik David Mispelblom Beyer (1720-1776). Die kiest liever voor zijn militaire loopbaan en hij doet daarom afstand van de erfenis ten gunste van zijn broer Jan Jacob Mispelblom Beyer (1725-1810). Die vervult een aantal bestuurlijke functies en is net als zijn vader Raad in de Vroedschap en Schepen

van Schiedam. Hij komt in 1760 voor het eerst als Ambachtsheer naar Zuid-Scharwoude om kennis te maken. Hij verblijft enkele dagen zeer plezierig bij schout Jacob J. van Twuyver (1719-1781), die ook secretaris van Zuid-Scharwoude is. Zoon Jan van Twuyver volgt zijn vader op als schout en gaat samen met Mispelblom Beyer een turbulente tijd tegemoet. Het land is namelijk behoorlijk verdeeld in twee kampen, de Prinsgezinden (voor het Oranjehuis) en hun tegenstanders, de Patriotten.

Geschilderd wapen van de familie Mispelblom Beyer

Verandering door de Franse tijd

Dan trekken in januari 1795 de Fransen via de bevroren rivieren het land binnen en komt er een enorme verandering in het landsbestuur. Hadden eerst de Prinsgezinden het voor het zeggen, nu komen hun tegenstanders de Patriotten aan de macht. Jan van Twuyver en Jan Jacob Mispelblom Beyer zijn Prinsgezind en worden aan de kant geschoven. Eind februari 1795 wordt Van Twuyver ontslagen als schout en secretaris van Zuid-Scharwoude. Het oude bestuur moet immers weg en het volk kiest zelf wel een nieuw bestuur. Jan Jacob Mispelblom Beyer kan hem ook niet helpen want hij, opgeklommen tot hoofdofficier, is ook ontslagen. Veel veranderingen kan Van Twuyver trouwens niet meer meemaken: hij overlijdt al in 1796.

De nieuwe orde maakt nieuwe wetten. Eerst komt er een Staatsregeling in 1798 die een einde maakt aan het

bestaan van de Heerlijkheden. De titel is dan niet meer erfelijk. In 1814, als de Fransen weer uit het land zijn vertrokken, worden de Heerlijke rechten onder koning Willem I weer voor een deel hersteld. De zakelijke rechten blijven, zodat de inning van het bedrag voor de tienden blijft bestaan. Dat geldt ook voor het uitgeven van het jacht- en visrecht. In 1848 zal met een nieuwe Grondwet wel het Heerlijke recht worden afgeschaft om iemand voor te dragen of aan te stellen in openbare betrekkingen (de schout!).

In deze Franse tijd is intussen Jan Jacob Mispelblom Beyer in 1810 overleden. Door de nieuwe wetten is er nu een openbare verkoop van de Ambachtsheerlijkheid Zuid-Scharwoude. De koper is mr. Walraven Willem Noodt (1787-1844), rechter in Franeker. Hij betaalt er f 3.925 voor. Hij is een kleinzoon van de overleden Jan Jacob Mispelblom Beyer en daarom geen vreemde met dit onderwerp.

Wie zijn de nieuwe Heren na de Franse tijd?

Walraven Willem Noodt koopt het in 1834 weer voor f 9.900 aan mr. A.J.C. Maas Geesteranus (1805-1871), die al familiebetrekkingen heeft met Noodt.

Deze A.J.C. Maas Geesteranus is door een huwelijk in goede kringen terechtgekomen en kan beschikken over een flink vermogen. Hij trouwt namelijk met jonkvrouw Catherina Anna Caan, dochter van de invloedrijke staatsraad jhr. Hendrik Johan Caan en Margaretha van Hoogstraten. Daarom zijn op zijn huwelijksdiner in 1834 vele notabelen aanwezig. Zo zien we de minister van Justitie en het Driemanschap dat de overkomst uit Engeland in november 1813 van de latere koning Willem I voorbereidde: graaf Van der Duyn van Maasdam, Van Hogendorp en Van Limburg Stirum.

Na het overlijden van A.J.C. Maas Geesteranus (1805-1871) in 1871 is de volgende Heer van Zuid-Scharwoude zijn zoon H.G.J. Maas Geesteranus (1837-1894). Ook bij zijn overlijden in 1894 neemt zijn zoon A.J.C. Maas Geesteranus (1862-1939) het weer over.

Is deze familienaam dus bijna de gehele 19e eeuw verbonden aan Zuid-Scharwoude, in het begin van de 20e eeuw zien we toch de naam Mispelblom Beyer weer terug.

In januari 1909 koopt een nazaat van de eerste Heer van Zuid-Scharwoude uit 1730 het dorp opnieuw. De nieuwe koper is Hendrik David Mispelblom Beyer (1841-1916) uit Haarlem en hij zet op 67-jarige leeftijd de familietraditie voort. Hij mag zich voor het flinke bedrag van f 30.000 voortaan Heer van Zuid-Scharwoude noemen. De rest van de 20e eeuw zal er geen andere naam meer komen dan die van Mispelblom Beyer.

De strijd om het tiendrecht

Er is heel wat gemopperd over het betalen van f 535,88 voor het tiendrecht. Waarom wordt een schuld die op de

gemeente rust niet door alle belastingplichtigen gedragen? Want alleen de mensen die gewassen telen worden voor die f 535,88 als tiendplichtigen aangeslagen. In 1891 zijn dat er 255 in Zuid-Scharwoude. In 1892 ondertekenen 99 landbouwers uit Zuid-Scharwoude maar weer eens een verzoek om het tiendrecht op te laten gaan in de gemeentelijke belastingen. Het verzoek wordt echter afgewezen.

In 1907 wordt er een wet aangenomen waarin het tiendrecht wordt afgeschaft. Die wet zal op 1 januari 1909 daadwerkelijk ingaan. Het is dan mogelijk de zakelijke rechten af te kopen door het in een keer betalen van 20 keer het jaarbedrag. Voor Zuid-Scharwoude zou dat dus $20 \times f 535,88$ zijn geweest, een totaalbedrag van f 10.717,60. Maar de gemeente kiest daar niet voor en blijft per jaar de f 535,88 betalen. Het is ook wel een groot bedrag ineens dat op de gemeentebegroting drukt.

Eerste keer naar het gerecht

Na de keuze om per jaar door te blijven betalen, komt er in 1909 toch wel veel weerstand tegen de tiendbelasting. Het is aan de ene kant per wet afgeschaft, aan de andere kant moet er toch nog betaald worden. In 1909 is er ook weer een andere Heer van Zuid-Scharwoude en misschien is dit het moment om te stoppen met dat ouderwetse gedoe. De gemeente stopt daarom in 1910 met het betalen aan de nieuwe Heer. Sterker nog: de gemeente wil voor eens en altijd van het tiendrecht af. Met algemene stemmen beslist de gemeenteraad in de vergadering van 15 november in 1910 om te procederen tegen Hendrik David Mispelblom Beyer. Maar wie niet heeft afgekocht, moet wel blijven betalen! Dat blijkt uit de uitspraak van de rechtbank op 11 mei 1911 in deze kwestie: Zuid-Scharwoude verliest de rechtszaak. Het gemeentebestuur berust erin en gaat niet in beroep.

Hoe is de relatie met de Heer van Zuid-Scharwoude in de 20e eeuw?

Het lijkt erop dat de titel een statussymbool is en op die manier waarde heeft voor wie er interesse in heeft. Maar dan is de f 30.000 waarvoor het in 1909 is gekocht best veel geld voor wat status. Van de opbrengsten word je ook niet rijk, de f 535,88 is nog niet eens 1,8 % per jaar aan rente. Maar er is iets bijzonders met deze Heer. Hij ontpopt zich als iemand die zich zeer verbonden voelt met zijn nieuwe aanwinst. Dat zien we duidelijk aan een hele reeks van gebeurtenissen.

Begin juni 1914 schenkt Ambachtsheer H.D. Mispelblom Beyer (1841-1916) een grote zilveren lauwerkrans voor een groot concours dat het fanfarekorps 'Kunst na Arbeid' heeft georganiseerd. In juli 1914 trouwt zelfs zijn dochter in de Nederlands Hervormde (Kooger) kerk in Zuid-Scharwoude. Met negen automobielen arriveert de familie uit Haarlem en ziet bij bijna alle huizen de driekleur wapperen. De kerk is geheel gevuld met be-

langstellenden en na de inzegening wordt in het lokaal van de heer Kist (de Rode Leeuw) de lunch gebruikt. Tegelijkertijd brengt 'Kunst na Arbeid' het gehuwde paar een serenade. Het moet vast een geslaagde dag zijn geweest, want een paar weken later zien we in de krant het bericht verschijnen dat de Ambachtsheer twee schenkingen heeft gedaan!

— ZUIDSCHARWOUDE.

De Ambachtsheer van Zuid-Scharwoude, de heer Mispelblom Beyer heeft een gift van f 100 geschonken aan de Ned. Herv. kerk te Zuid-Scharwoude en f 25 aan het Fanfarecorps Kunst na Arbeid.

Twee schenkingen door Ambachtsheer H.D. Mispelblom Beyer (Schager Courant, 1 augustus 1914)

De vrijgevigheid van deze H.D. Mispelblom Beyer blijft daarna doorgaan. In 1914 schenkt hij een mooie houten Herenbank met het familiewapen aan de Nederlands Hervormde (Kooger) kerk in Zuid-Scharwoude. Het was trouwens altijd al het recht van een Heer op een bevoorrechte plaats in de kerk te mogen zitten. Op deze manier is dat voor eigen rekening nu goed geregeld.

De Herenbank in de Kooger kerk

Uit 'De Prins' van 12 februari 1916

Na zijn overlijden in 1916 heeft zijn zoon Hendrik A.D. Mispelblom Beyer (1895-1979) hem opgevolgd. Die moet zijn 21e verjaardag nog vieren als hij zich Heer van Zuid-Scharwoude mag noemen. Heeft hij net als zijn vader ook zo'n band met Zuid-Scharwoude of interesseert het hem veel minder?

Gelukkig heeft hij dezelfde instelling als zijn vader en geeft ook hij als Ambachtsheer jarenlang blijk van een grote mildheid. Zo zien we hem In 1920 een schenking doen van f 150,- , zodat mede hierdoor een muziektent kan worden gebouwd in De Koog.

Maar in de jaren 30 daarna, met zijn enorme economische crisis, komt zijn betrokkenheid volop tot uiting. De ongekende armoede onder de tuinders gaat hem blijkbaar zo aan het hart, dat hij in 1933 het hele bedrag van f 535,88 van de tiendrechten aan het plaatselijk crisiscomité schonk. Bovendien zegt hij daarbij graag in overleg te willen treden over de verdere bestemming van de jaarlijkse gelden, met andere woorden: hij blijft schenken. In 1938 zegt een krantenbericht dat hij weer schenkt aan het crisiscomité en aan het kerkbestuur. Waarschijnlijk kwam het niet elk jaar in de krant, maar schonk hij de f 535,88 elk jaar terug. Lijkt het dus een extra verzwaaring voor de gemeentekas om elk jaar f 535 over te moeten maken, in de praktijk compenseert de mildheid van de Ambachtsheer dit telkens weer.

Ongetwijfeld zal het gemeentebestuur met dankbaarheid deze giften hebben ontvangen. De relatie zal daarom vast wel uitstekend zijn geweest.

Maar in 1941 worden de 4 Langedijker dorpen samengevoegd tot 1 gemeente Langedijk en is er geen directe band meer. De plicht om jaarlijks f 535,88 te betalen komt nu op de grotere Langedijker gemeentekas te drukken.

Het is daarbij toch wel te hopen dat alle goedheid en betrokkenheid van de familie Mispelblom Beyer niet wordt vergeten . . .

Die andere dorpen hebben de last van de tiendplicht niet meer. We zagen eerder al dat de regenten in Broek op Langedijk het dorp in 1730 (voor f 20.000) zelf hadden gekocht, Oudkarspel en Noord-Scharwoude hebben het tiendrecht intussen aan het eind van de 19e eeuw afgekocht.

Gang van zaken na de Tweede Wereldoorlog

Toch blijft het onderwerp van die tiendbelasting na de Tweede Wereldoorlog een rol spelen. Er komt deze keer geen juridisch conflict, maar via rustig overleg wordt naar een oplossing gezocht. In 1948 stelt het college van Burgemeester en Wethouders voor om die jaarlijkse f 535,88 af te kopen en Mispelblom Beyer wil dat wel. Maar dan blijkt zo iets voor hem persoonlijk erg moeilijk te worden door allerlei belastingregels. Het afkoopbedrag valt onder de inkomstenbelasting en kan alleen gunstig zijn bij een vrijstelling.

Foto uit 1922 met muziektent in De Koog op de achtergrond
(Piet Schoenmaker en Jantje Schoenmaker-Blok zijn 25 jaar
gehuwd, foto uit '100 jaar Kunst na Arbeid')

In 1949 geeft het Ministerie van Financiën bericht dat een vrijstelling niet wordt verleend, hij kan wel een bijzonder tarief vragen. Hele berekeningen volgen, maar het bedrag wordt wel erg hoog voor de gemeente om een redelijk netto bedrag te krijgen voor Mispelblom Beyer. Het afkopen gaat niet door en de f 535,88 wordt elk jaar verder zonder problemen overgemaakt. In 1954 is het een keer vergeten, maar dat was een vergissing en werd snel hersteld. Mispelblom Beyer herinnert voor de zekerheid wel dat dit volgens het vonnis van de rechtbank van 11 mei 1911 ook echt moet.

Gemeente op ramkoers

Tot de beginjaren 70 gaat dat zo door, maar in die tijd komen er ideeën dat het wel erg achterhaald is. Wat nou Heerlijke rechten, wat nou tiendrecht, we leven nu in een moderne tijd! De gemeente doet aan deze voor hun gevoel middeleeuwse verplichting niet meer mee.

Vergeeten zijn alle goede werken van de familie Mispelblom Beyer en de gemeente ligt op ramkoers. Gesteund door de gemeenteraad stuurt B&W in 1972 een brief aan Mispelblom Beyer. Of het niet terug kan naar een tientje per jaar, want het was wel een erg hoog rendement altijd geweest. Mooi verpakt in formele zinnen wordt Mispelblom Beyer eigenlijk voluit beledigd.

Hij blijft als echte heer reageren en vraagt om er via zijn advocaat uit te komen. Afkopen vindt hij ook goed, maar de gemeente schakelt daarentegen de Vereniging van Nederlandse Gemeenten in voor juridisch advies. Dat advies luidt heel stellig: jullie hebben een sterke zaak! Misschien valt er nog wel van vele jaren zelfs de betalingen terug te vorderen, vanaf 1929! Dat zijn de 20 jaren na het ingaan van de wet die in 1909 de tienden afschafte, toen kon voor 20 jaar alles ineens worden afgekocht.

Dat klinkt extra aantrekkelijk en de gemeenteraad gaat er met dit advies vol in.

GEMEENTEBESTUUR VAN LANGEDIJK

Telefoon: (02855) 21 41
Giro : 15 11 25

Aan de heer H.A.D. Mispelblom-Beijer,
Dorpestraat 17,
Warmond.

Uw kenmerk Uw brief van Ons kenmerk

Onderwerp: **NOORD-SCHARWOUDE, 10 oktober 1972.**
Heerlijke rechten

Voorzake bij het antwoord datum en nummer van deze brief aan te halen

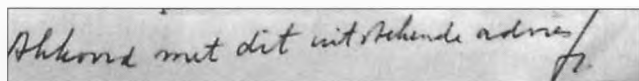
Sinds mensen heugenis kent onze begroting een uitgaafpost voor de Heer van Zuid-Scharwoude, groot f. 535,88 aan heerlijke rechten. Het is reeds lang het gevoelen van de raad, dat deze oude rechten moeilijk te rijmen zijn met onze maatschappij, zonder dat men wil stellen, dat alles uit het verleden zou moeten worden afgeschaft. Wij kunnen deze gedachtengang wel delen en zouden u het volgende voorstel willen doen. Wij vragen u afstand te doen van de relatief hoge inkomsten van het heerlijk recht en deze terug te brengen tot het symbolische bedrag van f. 10,— per jaar. Hiermede bereiken wij, dat het recht zelve in stand blijft en ook jaarlijks erkend wordt, hetgeen bij afkoop niet het geval zou zijn. Gaarne zullen wij uw standpunt vernemen.

Burgemeester en wethouders van Langedijk,
De secretaris, De burgemeester,

Over 1975 en 1976 wordt er niet meer betaald. De gemeenteraadsvergadering van 28 september 1976 steunt het uitgelokte proces volledig en eist het jarenlang teveel betaalde ook terug. Advocaat Zeiler wordt ingehuurd om de gemeente te vertegenwoordigen. De feiten zijn in deze 'sterke zaak' daarna beoordeelbaar ontnuchterend:

- September 1976 rechtszaak
- Februari 1977 komt het vonnis en meldt de advocaat van de gemeente dat hij weinig mogelijkheden ziet na de duidelijke uitspraak dat de gemeente in het ongelijk wordt gesteld
- In 1978 krijgt de gemeente te horen dat bij in gebreke blijven er beslag en executie komt van roerende en onroerende goederen van de gemeente
- In 1979 betaalt de gemeente de achterstallige bedragen en belooft deemoedig dat voortaan te blijven doen
- In 1979 vraagt de gemeente wat het kost om toch maar af te kopen, maar die brief wordt niet beantwoord: Mispelblom Beyer is in 1979 overleden
- In 1982 wordt een laatste brief gestuurd naar de advocaat van Mispelblom Beyer en ook die wordt niet beantwoord; daarna is er niets meer te vinden in het dossier over dit onderwerp
- O ja, toch wel, in 1996 komt er een brief van advocaat Zeiler dat hij bij het opruimen nog enkele originele stukken aantrof, die hij hierbij meestuurt . . .

Brief B&W uit 1972

Ambtelijke aantekening

Hoe eindigt de hele kwestie

Ondanks intensief speurwerk in de archieven is het definitieve einde nog niet gevonden. Hoe is het afgelopen met het wel of niet afkopen? Is er nog iemand die de rechten heeft overgenomen en jaarlijks die f 535,88 ontvangt? Misschien staat het nog steeds op dit moment op de begroting van Langedijk!

In ieder geval is het een slepende kwestie geweest, die vanuit de gemeente door gebrek aan historisch besef nou niet bepaald fraai is afgehandeld.

Gelukkig blijkt een huidige nazaat, Jörgen Mispelblom Beyer, nog steeds warme gevoelens te koesteren voor Zuid-Scharwoude. Welwillend heeft hij op uitnodiging het eerste exemplaar van het boek Zuid-Scharwoude van de studiegroep C.O.O.G. in ontvangst genomen.

Jörgen Mispelblom Beyer met het eerste exemplaar van Zuid-Scharwoude

Daarin worden meer dan vier eeuwen water-en veldnamen beschreven. Bij de uitreiking daarvan in mei 2016 in de Kooger kerk zat hij uiteraard in zijn Herenbank, ooit geschonken door de familie Mispelblom Beyer in 1914.

Toch bijzonder, dat Zuid-Scharwoude vanaf 1730 verbonden is geweest met de naam Mispelblom Beyer via zo'n nu vergeten tiendrecht.

Hopelijk zal nader onderzoek ooit nog uitwijzen hoe de betaling na 1979 is gegaan.

Bronnen:

Dr. D. Langedijk - De geschiedenis van de Langedijk, 1969
Jörgen Mispelblom Beyer te Leusden - Informatie, foto's en documenten uit familiearchief

Archief van de gemeente Zuid-Scharwoude, 1805-1942, Nummer toegang: 50.2.1.013

Archief van de gemeente Zuid-Scharwoude, 1576-1853, Nummer toegang: 50.2.1.012

Via internet zoeken in diverse uitgaven van de Alkmaarsche en Schager Courant

Na een toespraak over de relatie Mispelblom Beyer en Zuid-Scharwoude schudt redactielid Arie Kaan de hand van Jörgen Mispelblom Beyer, gezeten in zijn Herenbank

